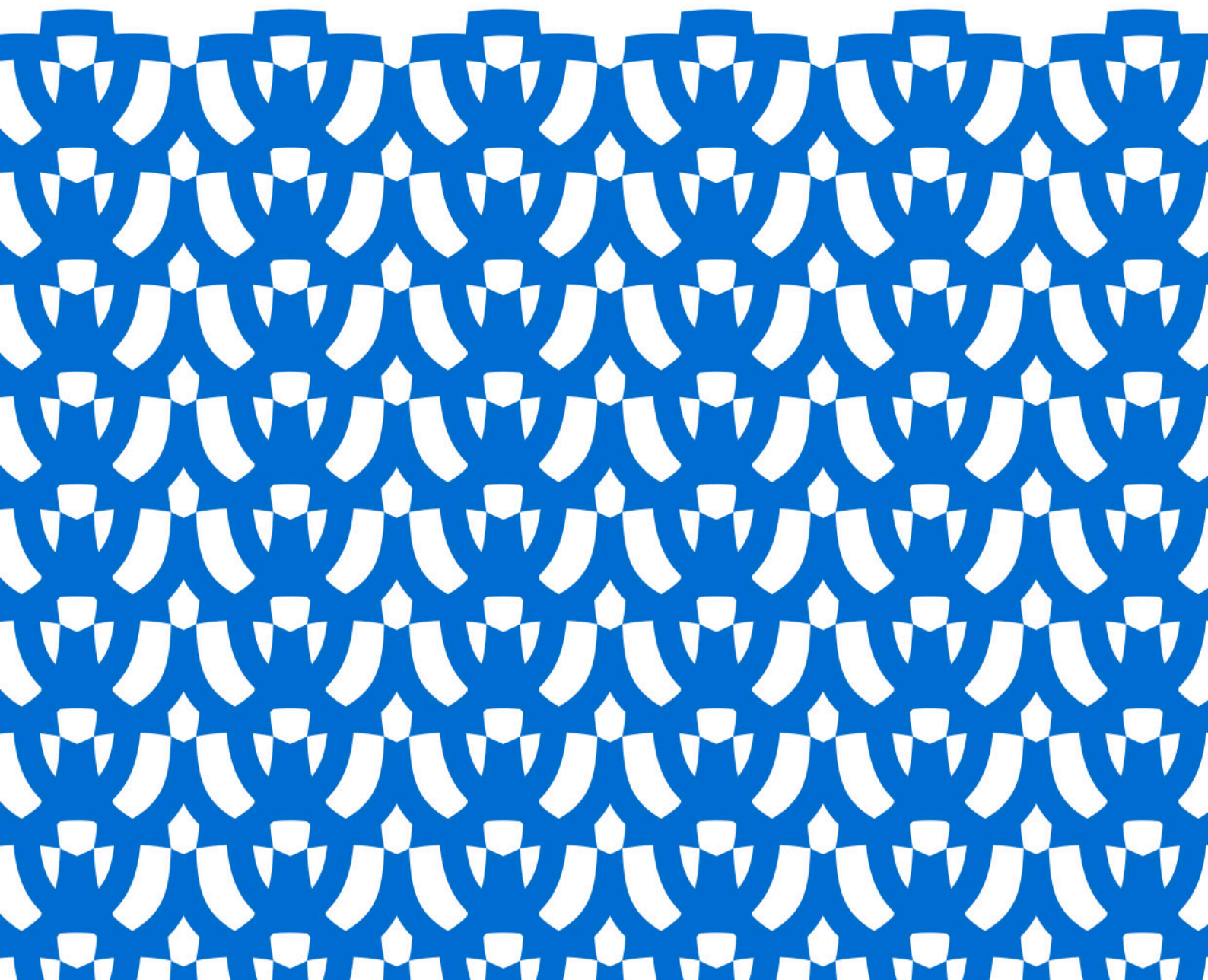

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2012

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2012

PEADIREKTORI EESSÕNA	2
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	4
Äärmuslus	4
Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika ja muu lõimumisvastane tegevus	5
„Pehme jõud” ja mõjutustegevus	7
Mõjutustegevus meedia abil	9
VASTULUURE	10
Venemaa eriteenistuste peamised huvid Eestis	10
Luuremeetodid	11
Kuidas tunda ära värbamiskatset ja mida teha	11
Riigireetmine	12
RIIGISALADUSE KAITSE	14
KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS	16
Riigi välis- ja majandusjulgeolekut ohustav korruptsioon	17
Riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon	18
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	21
Rahvusvahelised sündmused	21
Salafism ja Euroopa	21
Arengud Eesti moslemikogukonnas	22
Sisserände ja reisimisega seotud riskid	22
Terrorismiohu sihtmärkide kaitse	23
Lõhkeseadeldistega seotud kuriteod	26
Tulirelvade, nende oluliste osade ja laskemoona ebaseadusliku sisse- ja väljaveoga seotud kuritegude uurimisest	27
AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE UURIMINE	28

PEADIREKTORI EESSÕNA

Kaitsepolitsei ameti peadirektor Raivo Aeg

Head lugejad!

Kaitsepolitseil on rõõm ja vastutus tuua teieni juba 15. aastaraamat, milles anname kõigile partneritele ja laiemale avalikkusele aru oma töövaldkondadest, tähelepanekutest ja järeldustest, mida peame oluliseks Eesti Vabariigi julgeoleku tagamisel. Selles raamatus on rõõmustavat, hoiatavat ja kurvastavatki, aga ennekõike soovime, et kõik siin toodu paneks mõtlema ja avaks uusi arutelusid.

Aastaraamatut välja andes rõhutame, et kaitsepolitsei on tänapäevane julgeolekuasutus, mitte salateenistus. See tähendab, et meie ülesandeks pole ainult valitud võimukandjatele salaja kogutud info edastamine ning varjatud meetmete rakendamine, vaid ka dialoog meie põhiseadusliku suverääniga, kelleks on rahvas. Seisame selle eest, et julgeolekuhoite laiemalt teadvustada – julgeme olla võimaluste piires avatud ja vajaduse

piires ettevaatlikud. Jah, meie töös on üksikasju, millest ei ole võimalik avalikult rääkida, sest see võiks ohtu seada meie töötajaid ja partnereid ning nende töö edukuse. Küll aga võime julgelt öelda, et peamine on meie töös avalik – need on põhieesmärgid. Aastaraamatu ilmumise ajaks on Eesti taastatud põhiseaduslik kord püsinud kauem kui enne selle kaotamist 1940. aastal. Et seda edasi hoida, püüame õppida mineviku vigadest, pingutame

oma igapäevatöös põhiseaduse kaitset, olles ustavad rahvale. Loodame, et meie aastaraamatud aitavad kõigil lugejatel langetada teadlikke ja mitmekülgset kaalutletud otsuseid ning mis peamine – otsustada ise.

Aastaraamatu koostamise aluspõhimõtteid õiguslikult sõnastades leiame, et andmete avalikkustamine lähtub eesmärgipärasusest ja on proportsionaalne meede võimalike ohtude ennetamiseks avalikkuse teavitamise kaudu. Demokraatlikus riigis on kodanikel õigus teada ja julgeolekuasutusel kohustus ühiskonda teavitada teda mõjutada võivatest ohuteguritest. Seega kui puudub õiguslik alus informatsiooni salastamiseks, tulebki avalikkust teavitada. Aastaraamatus avaldatakse teavet, mis on saadud erinevatest allikatest õiguslikult lubatud vahendite ja meetoditega. Kogutud faktide analüüs, tõlgendused, järeldused ja lisatud väärtushinnangud lähtuvad nendest samadest põhimõtetest.

Põhiseadusliku korra kõige tõsisemad ohud on seotud suveräänsusega – Eesti rahva ja riigi võimega langetada oma olulisi otsuseid ise, oma rahva huvides nii, nagu põhiseadus seda ette näeb. Just suveräänsust riivavad meie siseasjusse sekkuv mõjutustegevus, lõimumise vastu võitlemine, riigireetmisele ahvatlemine ja surveamine ning tagatipuks ka kõige labasem ametnike äraostmine, kui sellele õigel ajal piiri ei panda. Mida väiksem on riik, seda suurem on iga üksiku otsustaja kaal ja vastutus.

Hoolimata siin saadud tagasilöökidest jätkavad Venemaa eriteenistu-

sed oma värbamisüritusi Eesti elanike vastu senisest agressiivsemalt – nii katsete arvu kui ka kasutatavate võtete poolest. Vastuluure tööga oleme näidanud, et meil on nende vastu rohtu. Riigi huve ja julgeolekut saab aga sihipäraselt kahjustada ka ilma salakuulamise või riigireetmiseta, hoopis rafineeritumate meetoditega. Tänavuses aastaraamatus on juttu

Mida avatumad me oleme, seda rohkem on võimalik kaasa rääkida, ka neil, kes meiega ei nõustu.

mõistest „pehme jõud”. Kasutan siin meelega jutumärke, sest pehme jõud oma tavapärasel kõige üldisemas tähenduses on sümpaatia võitmine pehmete väärtuste kaudu ega justkui peakski julgeolekuasutuste huviorbiiti kuuluma. Kaitsepolitsei ei saa aga probleemist mööda vaadata, kui ilustatud sõnade tagant paistavad teistsugused teod ja varjatud eesmärgid. Kui mõni välisriik või seda teeniv huvirühm tegutseb süstemaatiliselt selle nimel, et enda huvides mõjutada meie riigisisest elu ja otsuseid, siis pole tegemist enam pehme jõu, vaid mõjutustegevusega, nagu seda valdavalt defineeritakse.

Et kaitsepolitsei saaks püsida julgeolekuasutuse ülesannete ja proportsionaalse tegevuse piires, peame tege-ma vahet demokraatlikul riigisisel debatil ning teise riigi katsetel seda debatti enda huvides ära kasutada. Olukordades, kus mõne Eesti elaniku või kohaliku huvirühma eesmärgid ja tegevus põimuvad välisriigi omadega, jäägu lõplike hinnangute andmine Eesti avalikkusele. Meie ülesandeks on koguda teavet sellise mõjutuste-

gevuse eesmärkidest, meetoditest ja kanalitest ning oma järeldusi rahvaga jagada. Mida avatumad me seejuures oleme, seda rohkem on võimalik kaasa rääkida, ka neil, kes meiega ei nõustu. Eestis on kõigil vabadus avaldada oma arvamust ning isegi neid meediakanaleid, mille sõltumatuses ja ausates kavatsustes me kahtleme, ei ürita keegi kinni keerata.

Aktuaalsust pole kaotanud aegumatu rahvusvaheliste kuritegude uurimine. Oleme hiljuti kindlaks teinud repressiivorganite 60 aasta taguste mõrvade ohvrid, keda Nõukogude võim püüdis igaveseks varjata. Vabandage meid, kui kirjeldame päevalgele tulnud julmuse liiga üksikasjalikult. Õvastavam on tõsiasi, et maailma mõjukaimate riikide seas on ikka veel selliseid, kus kõige kõrgemal tasemel idealiseeritakse stalinistlikku terrorirežiimi ja laimatakse selle ohvreid. Kindlasti ei ole tegemist ainult ajaloo, vaid faktidega, millel on tähtsus ja aktuaalsus ka tänapäeval, rääkimata õppetundidest. Pole juhus, et aastaraamat lõpeb sõnadega „Töötame edasi selle nimel, et ka kõige koletum tõde ei jääks ainult kurjategijate teada”.

Raivo Aeg

Kaitsepolitseiameti peadirektor

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

2012. aastale tagasi vaadates saame kokkuvõtvalt öelda, et Eesti Vabariigi põhiseaduslikule korrale otsest ohtu ei olnud. Teisalt ei tähenda see kaudsete ohtude puudumist.

Eesti põhiseadusliku korra püsimsuse tagatisteks on lisaks siseturvalisusele ning riigikaitsele ka ühiskondliku ja majandusliku elu toimimine avatud demokraatia seaduste ja tavade kohaselt. Julgeolekuasutuste ülesanne ei ole ega saagi olla järelevalve

deratsiooni ambitsioonist mõjutada teiste riikide nii sise- kui ka välispoliitilisi otsustusprotsesse. Venemaa ametlikud esindajad ise on hakanud seda nimetama „pehme jõu” kasutamiseks. Allpool peatume sellel üksikasjalikumalt.

Mõjutustegevuse ohud on seotud ka majandusjulgeolekuga. Nõrk, ebastabiilne või ebausaldusväärsetest partneritest sõltuv majandus loob võimalusi manipuleerida otsustajate

on vaieldamatult tegemist julgeolekuohuga. Seepärast on ka põhiseadusliku korra kaitse seisukohast tähtis majanduslikult kaalukate riiklike otsuste läbipaistvus ning korruptiivsete huvide välistamine.

Äärmuslus

Äärmuslus on üks tavapärasemaid julgeolekuohte, mille ennetamisega demokraatlike riikide julgeolekuasutused peavad tegelema. 2012. aasta kinnitas taas, et Eestis pole äärmuslikud ideoloogiad levinud. Viimastel aastatel on muutunud äärmusluse väljendusvormid. Euroopas koguvad poolehoidjaid uue põlvkonna parem-äärmuslased, nn autonoomsed nationalistid, kes ei kasuta äratuntavalt äärmuslikku sümbolikat ja varjavad oma hoiakuid avalikkuse eest. Oma eesmärkide saavutamiseks on nad valmis kasutama vägivalda. Õiguskaitseasutuste hinnangul võivad just sellistest ringkondadest kasvada välja järgmised paremäärmuslikud terro-

Nõrk, ebastabiilne või ebausaldusväärsetest partneritest sõltuv majandus loob võimalusi manipuleerida otsustajatega.

teostamine nende valdkondade üle. Küll aga on kaitsepolitsei kohustuseks tuvastada ja analüüsida süstemaatilist tegevust, sealhulgas, kuid mitte ainult õigusrikkumisi, mis on suunatud Eesti julgeolekuhuvide vastu.

Kaudsed julgeolekuohud on sarnased eelnevate aastatega ja valdav osa neist lähtub endiselt Venemaa Fö-

tega valijaskonnast täitevvoimu esindajateni. Väikese siseturuga ja avatud majandusega on Eesti paratamatult mõjutatav partnerriikide majanduse tõusudest ja langustest. See tähendab, et meie strateegiliste majanduspartnerite valikul on alati selge julgeolekupoliitiline mõõde. Kui majanduslikele riskidele lisandub oluline poliitiline risk ja oht survestamiseks,

ristid. Eestis on anonüümset aktivismi üritatud propageerida mõningate veebilehtede vahendusel, kuid seni edutult. Meil on paremäärmuslus ülejäänud maailmaga võrreldes selgelt marginaalne ja selle aktiivsete toetajate ring piirdub sadakonna isikuga.

Möödunud aastal täitus viis aastat aprillirahutustest, mis annab võimaluse hinnata toonaste sündmuste ja otsuste mõju äärmusluse kontekstis pikemas perspektiivis. Meenutame, et pinging Tallinnas II maailmasõja hauatähi ja selle vastuolulise tähenduse ümber süvenesid omakorda aastaid varem – samaaegselt Nõukogude Liitu ja Punaarmeed õilistavate müütide taaselustamisega Venemaa riiklikus propagandas ja meedias. 2006. aastal kulmineerusid need pinged äärmuslaste manifestatsioonide ja kokkupõrgetega, mis sundisid poliitseid piirama juurdepääsu sõjahuule terviks 2006. aasta suveks ja mille kajastused varjutasid meedias olulisemaidki teemasid vahelduva intensiivsusega terve aasta vältel.

Toonased äärmuslike aktsioonide eestvedajad täna enam avalikkuse tähelepanu koida ei suuda, rääkimata kümnete või sadade inimeste tänavale meelitamisest. Need, keda kuritegelike totalitaarsete režiimide ülistamine emotsionaalsel tasandil sügavalt riivab, on tänaseks saanud tagasi usalduse Eesti põhiseadusliku korra suhtes. Teised, kelle jaoks on oluline sõjas langenute mälestamine, saavad seda teha euroopalike tavade kohaselt ja kedagi solvamata.

Muu hulgas järeldeb sellest, et Eestis puudub äärmuslikel ideoloogiatel kandepind. Suurimaks potentsiaalseks ohuks on äärmuslike ideede võimalik import välisriikidest ja üksikisikute või väikeste rühmitiste radikaliseerumine interneti kaudu kättesaadava propaganda mõjul.

Rahvusvaheline kogemus kinnitab, et kõige tõhusam viis ekstremismi leviku ennetamiseks on tagada inimestele kvaliteetse hariduse laialdane kättesaadavus. Etnilisel, usulisel või rassilisel pinnal solvava käitumise taga ei olegi enamasti tegelik äärmuslus, vaid mõtlematus ja lüngad hariduses.

Avalikku või avalikkuse tähelepanu köitmiseks sihipäraselt ebaseaduslikku käitumist ei saa alati pidada äärmusluseks – selle peamine tunnus on lähtumine äärmuslikust ideoloogiast. Kuid ka ilma kindla ideoloogilise taustata väljakutsuv ja agressiivne tegevus, nt internetikeskonnas, võib olla kaudseks ohuks riigi põhiseaduslikule korrale. Enamasti on sellistel puhkudel tegemist mõnes teises riigis juba tähelepanu saanud tegevuse kopeerimisega. Väljendub see teatud isikute soovis arvutivõrgu

selliste juhtumite otseseks julgeolekuohuks kujunemist, teeb Kaitsepolitsei amet tihedat koostööd Riigi Infosüsteemi Ameti, Politsei- ja Piirivalveameti ning teiste asjakohaste ametkondadega ka tulevikus.

Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika ja muu lõimumisvastane tegevus

Venemaa nn kaasmaalaspoliitika on mitmetahuline, kitsamalt seisnedes venekeelsete diasporaade sidumises Venemaaga, ent laiemas plaanis on tegu osaga Venemaa välispoliitikast. Venemaa kasutab diasporaa aktiviste oma poliitiliste huvide realiseerimiseks, sealhulgas elukohariikide autoriteedi ja rahvusvaheliste positsioonide kahjustamiseks, kuni otsese sekkumiseni iseseisvate riikide siseasjadesse.

Etnilisel, usulisel või rassilisel pinnal solvava käitumise taga ei olegi enamasti tegelik äärmuslus, vaid mõtlematus ja lüngad hariduses.

kaudu valitsusasutusi või e-keskkonnas taristut rünnates panna proovile oma „võimeid“ ja samal ajal takistada võimalikult paljude inimeste igapäevaseid toiminguid ning halvata nende ligipääs informatsioonile. Sel moel küberruumi kuritarvitamine on tõusnud uueks võimalikuks julgeolekuohuks, mis võib kahjustada põhiseadusliku korra toimimist. Kaasaegse julgeolekuasutuseks on Kaitsepolitsei amet arendanud välja võime tuvastada talle seadusega antud ulatuses arvutivõrgus äärmuslikku või muud julgeolekuohtlikku tegevust.

2012. aastal tegi kaitsepolitsei muu hulgas kindlaks küberrünnakutega ähvardanud isikud ja tuvastas neilt lähtunud ohu ulatuse. Tegelikku ohtu selle ähvarduse taga ei olnud ja tegu oli pigem noorsoopolitsei pädevusse kuuluva sündmusega. Et tõkestada

Venemaa kaasmaalaspoliitika ambitsiooniks on venekeelse diasporaa ühendamine Venemaa ametkondade kontrolli ja juhtimise alla, mida kõige otsesemalt teostavad kaasmaalaste valitsuskomisjon, välisministeerium ja saatkonnad. Viimastele on omakorda allutatud Venemaa kaasmaalaste koordinatsiooninõukogud asukohariikides. Nõndanimetatud kaasmaalastega üritatakse manipuleerida Venemaa kontrollitud teabevälja abil ja kasutada neid vajaduse korral vahendina oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Teiste riikide siseasjadesse sekkumise ettekäändena nimetatakse enamasti vajadust kaitsta kaasmaalaste õigusi.

Venekeelse diasporaa käsitlemine Venemaale lojaalsete „kaasmaalastena“ ja Eesti riigi soov integreerida venekeelseid elanikke Eesti ühiskon-

da on omavahel võistlevad kontseptsioonid ning seda mõistavad selgelt ka Venemaa kaasmaalaspoliitika ideoloogid. Selle poliitika kriitiliseks edueelduseks on venekeelse elanikkonna segregatsioon elukohariikides. Venemaa välisministeeriumist ja teistest riiklikest kanalitest lähtuvad etteheited Eesti integratsiooniprotsessile või selle üksikutele

takse kaasata Eesti ja rahvusvahelise avaliku arvamusega manipuleerivatesse kampaaniatesse.

Venemaa kaasmaalaspoliitika prioriteetide hulka kuulub jätkuvalt vene keele Nõukogude Liidu aegse eristatuse ja venekeelse haridussüsteemi säilitamine väljaspool Venemaad. Seeläbi loodetakse muu hulgas säi-

Uuenduslikuks võib pidada lähene- mist, mida Venemaa ametnike retoorikas nimetatakse „vanemlikust mude- list loobumiseks töös kaasmaalastega”. Venemaa Föderatsiooni välisministri Sergei Lavrovi sõnade kohaselt tähendab see, et „Venemaa aitab kaasa kaasmaalaste konsolideerimisele, võimaldades neil tulevikus iseseisvalt pälvida lugupidamist ja seista oma õiguste eest asukohariikides”. Kõnekamad on aga kaasmaalaspoliitikale spetsialiseerunud agentuuri Rossotrudnitšstvo juhi Konstantin Kossatšovi sõnastatud eesmärgid, mille kohaselt Venemaa kaasmaalased võiksid kujuneda tähtsaimaks ühenduslüliks kodanikuühiskonna ja elukohariikide eliidi ning Venemaa vahel, minna konsolideerumise staadiumist üle enese legitimeerimise faasi mõjukate kodanikuühiskonna subjektidena, osaledes asukohariikide võimuorganite tegevuses ning poliitika kujundamises. Õeldu ei piirdu enam avalikkusele mõeldud jutuga kellegi õiguste kaitsmisest, vaid väljendab üllatavalt avameelselt kaasmaalaspoliitika tegelikke eesmärgi: organiseeritud ja Venemaaga seotud gruppide loomist, kes suudaksid ilma Venemaa nähtava sekkumiseta mõjutada asukohariikide suveräänseid otsuseid.

Uue mõõtme sai ka Venemaa am- mune retoorika „kaasmaalaste õi- guste ja seaduslike huvide kaitsmi- sest”. 2012. aastal alustas tegevust Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfond, mille peamiseks tegevuspiirkonnaks on kuulutatud Venemaa „lähivälismaa”. Fond on alustanud SRÜ ja Balti riike katva kaasmaalaste õiguskaitsekeskuste võrgustiku loomist. Fondi juhatus on juba heaks kiitnud subsiidiumite eraldamise mitme õiguskaitsekesku- se loomiseks, sh Tallinnas tegutseva- le Inimõiguste Teabakeskusele, mida juhatab Venemaa Föderatsiooni Tallinna saatkonna kureerimisel te-

Venemaa kaasmaalaspoliitika kriitiliseks edueelduseks on vene- keelse elanikkonna segregatsioon elukohariikides.

osadele ei ole selles valguses kuidagi tõsiselt võetavad ega siirad. Tegelik- kuses valmistavad nende etteheidete autoritele muret Eesti rahvusvähe- muste lõimumise edusammud – riigikeele piisav omandamine, õpin- gute jätkamine Eesti kõrgkoolides, töötamine riigiametites, osalemine riigikaitstes, kasvav ühiskondlik aktiivsus valdkondades, mis pole seotud Venemaaga, vaid Eesti arenguga osana Euroopast.

2012. aastal jätkasid Venemaa saatkonna diplomaadid osalemist Eestis tegutseva Venemaa kaasmaa- laste koordineerimisnõukogu koos- olekul ning selle otsuste kujunda- misel. Ka koordineerimisnõukogu koosseisu suhtes on otsustav sõna saatkonnal. Peale selle julgustavad diplomaadid sobivaid venekeelse diasporaa liikmeid osalema saatkon- nale huvipakkuvatel üritustel, edasta- ma neist informatsiooni saatkonnale ning avaldama nende ürituste kohta artikleid Venemaale meelepärasel to- naalsuses. Samuti soovivad saatkon- na diplomaadid diasporaa organisat- sioonide esindajatelt avalikke kriitilisi reageeringuid teatud sündmustele või Eesti poliitikute seisukohtadele ning neid ärgitatakse koostama Eestit mustavaid avaldusi rahvusvahelistele organisatsioonidele. Teisisõnu – ve- nekeelse diasporaa esindajaid püü-

litada Venemaa pikaajalist poliitilist mõju Balti riikides ja võimalusi siin- set venekeelset elanikkonda poliiti- lise survevahendina mobiliseerida. Venemaa Föderatsiooni Tallinna saatkonna diplomaadid kohtuvad sel eesmärgil kohalike riigikeelse güm- naasiumihariduse vastastega ja pak- kutakse koostööd Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalas- te Õiguskaitse- ja Toetusfondiga. Kaasatud on kaasmaalaspoliitika aktiivistid, aga ka elukutselised nn anti- fašistid ja teised radikaalselt meele- tatud isikud. Kohalike võtmeisikute ring ning tegevuse sisu ei ole aastaga muutunud. Vene koolide õpetajaid, õpilasi ja nende lapsevanemaid ehk valdkonna tegelikku sihtühikku pole sellesse tegevusse märkimisväärselt kaasatud suudetud.

Kirjeldatud vastutegevuse mõju oli 2011. aastaga võrreldes 2012. aastal väiksem. Kui 2011 esitas 11 Tallinna gümnaasiumi taotluse jätkata õpet vene keeles, siis 2012. aastal oli see arv ainult 4. Arvestades, et Vene- maa Föderatsioonil on kavas senisest enamgi panustada naaberriikide haridus- ja keelepoliitika mõjutamisse ning noortega seotud projektidesse, siis jääb hariduse ja noortega seotud valdkond seniks ka Kaitsepolitsei- ameti põhiseadusliku korra kaitse hu- viorbiiti.

gutseva kaasmaalaste koordinatsiooniõukogu liige Aleksei Semjonov. Märkiline on fondi otsus eraldada raha Eesti elanikule Artur Gruzdevile, et too saaks lähtuvalt Viru Maa-kohtu süüdimõistvast otsusest hüvitada materiaalse kahju, mille tekitas kuriteoga Jõhvis 2007. aastal massikorratusi organiseerides.

Nimetatud fondist rahastati Venemaa initsiatiivil loodud organisatsiooni *Mir bez Natsizma*¹ (MBN) aktivistide osalemist OSCE konverentsidel ja tehti annetused MBN-ile seoses niinimetatud peaassamblee korraldamisega 2012. aasta oktoobris Strasbourgis. Peaassamblee eesmärgiks oli luua organisatsioonile rahvusvahelise vabaühenduse mainet, legitimeerida oma sõnumeid ja eesmärgid rahvusvahelise avalikkuse silmis ning rajada eeldused lobitöö tõhustamiseks rahvusvahelistes institutsioonides. MBN-i juhtkonnas domineerivad endiselt Venemaa välisministeeriumi heakskiidu saanud kaasmaalaspoliitika aktivistid. End rahvusvaheliseks õiguskaitseliikumiseks nimetava organisatsiooni tegelikku sisu iseloomustab assamblee reageering ettepanekule kirjutada organisatsiooni põhikirja ka seksuaalvähemuste õiguste eest seismine, mis sai saalis viibinud „õiguskaitsete” ja „antifašistide” homofobsete repliikide osaliseks ning jäeti põhikirjast välja. Selle asemel eelistas assamblee keskenduda MBN-i põhirepertuaarile: kõlasid juba tuttavad süüdistused Balti riikide aadressil, kus toimuvat „natsi-kurjategijate heroiseerimine”, „ajaloo-võltsimine”, „neonatsismi taassünd” ja „natsionalistlike valitsuste diskrimineeriv poliitika vähemuste suhtes”. Teistestki riikidest tulnud osalejad kasutasid esinemisvõimalust oma riigi siseste poliitiliste oponentide materdamiseks, sildistades neid eelnimetatud epiteetidega.

*Mir bez Natsizma konverents Eesti vastupanuvõitluse päeval 22. septembril 2012
FOTO: Ilmar Saabas, Delfi*

MBN-i aktsioonidest Eestis väärivad märkimist Venemaa välisministeeriumi rahastatud seminar Punaarmee poolt Tallinna vallutamise aastapäeva tähistamiseks ning katsed õhutada konflikte II maailmasõja lahingute mälestusüritustel.

„Pehme jõud” ja mõjutustegevus

Venemaa võimuesindajad hakkasid 2012. aastal üha valjemini kõnelema „pehme jõu” kasutamisest Venemaa välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel. Rahvusvaheliselt tuntud termi-

influence operations) defineeritakse erialakirjanduses kui igasuguseid tegevusi, mis on suunatud teise riigi sihtrühma (nt riigivõimu, valijate või meedia) otsuste, käitumise ja (teadlike) hoiakute muutmisele. Tegevuste ring pole seejuures piiratud pehme jõuga, vaid hõlmab ka diplomaatia, informatsiooni, sõjalise jõu, majandushoobade, eriteenistuste salaoperatsioonide ja mis tahes muude toimivate mõjutusvahendite – ka juba mainitud rahapakkumise kasutamist. Seega on pehme jõud ja mõjutustegevus selgesti eristatavad mõisted nii vahendite kui ka eesmärkide poolest. Kaitsepolitsei ülesannete, konkreetsemalt Eesti suveräänsuse

Venemaa riiklik fond võttis enda kanda kurjategija rahalise vastutuse 27. – 28. aprillil 2007 toime pandud rüüstamise eest.

nit „pehme jõud” (inglise *soft power*) käsitletakse üldiselt vastandina kõvale jõule, mida iseloomustab jõu või ähvarduse kasutamine, aga ka tasu pakkumine, nt teise riigi juhtidele või mõjukale poliitilisele jõule. Üldiselt aktsepteeritava pehme jõu kasutamisel loodetakse eesmärkideni jõuda aga üksnes meeldimise ja mõistmise kaudu, panustades seejuures kultuurilistele ja ühiskondlikele väärtustele.

kaitse seisukohalt on äärmiselt oluline seda erinevust silmas pidada ja vajaduse korral osata ära tunda mõjutustegevust ka siis, kui seda üritatakse varjata või legitimeerida „pehme jõu” sildiga. Välisriigi pehme jõud selle termini tegelikus tähenduses väärivad kaitsepolitsei tähelepanu ainult siis, kui seda kombineeritakse mõjutustegevusega välisriigi eesmärkide saavutamiseks. Seepärast peame uurima ja analüüsima, mis Venemaa ametiisikute uuema sõnakasutuse taga päriselt peitub.

¹ Tõlgituna: *Natsismita Maailm*

President Vladimir Putini kinnitatud värskeimas Venemaa Föderatsiooni välispoliitika kontseptsioonis esineb mõiste „pehme jõud” (vene *mjagkaja sila*) kolmel korral. Seda määratletakse kui välispoliitiliste ülesannete realiseerimise instrumenti, mis keskendub kodanikuühiskonnale, info- ja kommunikatsioonivahenditele ning humanitaarsetele võimalustele, olles alternatiiviks klassikalise diplomaatia meetoditele ja vahenditele. Samas nähakse ka ohtu, et pehmet jõudu rakendatakse sekkuamiseks suveräänse riigi siseasjadesse.

Avameelsem ja informatiivsem on oma väljaütlemistes jällegi Konstantin Kossatšov, kes artiklis „The Specifics of Russian Soft Power” (vene pehme jõu eripärad) Venemaa ingliskeelses väljaandes *Russia in Global Affairs* kirjutab „pehme jõu” kasutamise perspektiividest nii:

„The „integration without incorporation” concept can be quite successful for assimilation by national (and even partly nationalist) intellectual elites and societies. However, the process is not easy because the ideas of national independence as independence particularly from Russia are still strong. For these peoples, the very emancipation became the most important change against the background of the Russian factor in history and at present.”²

Arvestades Kossatšovi ja tema juhitava agentuuri Rossotrudnitšestvo võtmerolli Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitikas ja sellega seotud „pehmetes” tegevustes, tuleb paraku tõdeda, et uued kontseptsioonid ja sõnakasutus ei ole põhiolemuselt muu kui katse katta ja legitimeerida Venemaa mõjutustegevuse traditsioonilisi, juba KGB aegadel kasutatud meetodeid. Tõsi – pehme jõu elemendid nagu rahvuskultuuri populariseerimine, seda harrastavate kollektiivide toetamine, keeleõppe rahastamine jms on kaasmaalaspoliitikas olemas, kuid paraku mitte esikohal.

Ilmselt ei saa pehmeks jõuks pidada seni ajaloopropagandaga seonduvat – Nõukogude Liidu ja isegi stalinismi rehabiliteerimist ning muude käsitluste sildistamist natsismiks ja ajaloo ümberkirjutamiseks. Aegamisi on sellele lisandunud ka katsed põhjendada kaugema ajaloo abil Venemaa mõju- ja huvifääri teistes riikides. Just oponentide tegevuse takistamine ning tervete riikide ja rahvaste stigmatiseerimine valedega kõige kõrgemal ametlikul tasemel on see, mis

² Tõlgituna: „Kontseptsioon „integratsioon ilma inkorporeerimiseta” võib olla üsna edukas, et rahvuslikud (ja osaliselt isegi natsionalistlikud) intellektuaalsed eliitid ja ühiskonnad assimileeruks. Siiski ei ole see protsess lihtne, sest riikliku iseseisvuse ja eriti Venemaast sõltumatuse ideed on endiselt tugevad. Just see iseseisvumine sai nende rahvaste jaoks kõige tähtsamaks muutuseks vene faktori taustal ajaloos ja tänapäeval”.

paraku Venemaa ajaloopropagandat klassikalisest, sümpaatiat püüdvast pehmest jõust eristab.

Nüüdisaegsele suurriigile sobiva ajalookäsitluse loomise ja propagandimisega on Venemaa tegelenud juba aastaid, kuid kahjuks ei ole siingi suudetud loobuda sovetlikust pärandist ega stalinistlikest väärtushinnangutest. Jätkub arhiivimaterjalide valikuline avaldamine, mis peab jätma mulje suurenevast avatusest, reserveerides samas riigivõimule võimaluse valida sobilike materjalidega töötamiseks sobilikke ajaloolasi. Endiselt keeldub Venemaa tunnistamast Balti riikide vägivaldset okupeerimist ja annekteerimist ning kaldub õigustama kommunistlikke repressioone. Paratamatult tähendab see Eesti riigi järjepidevuse ja legitiimsuse kahtluse alla seadmist. Venemaa kontseptsioonis kahtlejaid süüdistatakse ajaloo võltsimises ning natsismi ülistamises.

2012. aastal leidsid Venemaa riiklikus ajaloopoliitikas aset mõningad muutused, mis samuti kõnelevad soovist rakendada enam „pehmet jõudu” ning eemalduda senisest tahumatust retoorikast. 14. veebruaril 2012 allkirjastas Venemaa president Dmitri Medvedev määruse, mille üks alapunkte lõpetas 2009. aastal moodustatud Venemaa huvide vastaste ajaloo võltsimise katsetega võitlemise komisjoni tegevuse. Uudis nn võltsimiskomisjoni laialisaatmisest jõudis meediasse ligi kuupikkuse hilinemisega ja oli paljudele ootamatu. Avalikkusele püüti küll väita, et komisjon täitis oma ülesande edukalt, aidates kaasa probleemide kaardistamisele ja arhiivimaterjalide avalikustamisele, kuid vaikselt ja võimalikult märkamatuks tehtud likvideerimisotsus viitab siiski kogu projekti ebaõnnestumisele. Kui algselt loodi komisjon vastuseks endistest liiduvabariikidest

lähtuvatele „ajaloolistele pretensioonidele”, siis tegelik tulemus osutus vastupidiseks: komisjoni olemasolu andis alust rääkida Venemaa enda püüdest piirata teadusvabadust. Komisjoni üleskutsed teadusasutustele paljastada ajaloovaltsijad ja teised propagandistlikud väljaütlemised mõjusid teadlastele veidra anakronismina Nõukogude ajast.

20. juunil 2012 toimus Moskvast Riigiduma esimehe ja endise Venemaa huvide vastaste ajaloovaltsimise katsetega võitlemise komisjoni esimehe Sergei Narõškini juhtimisel Venemaa Ajaloo Ühingu asutamis-koosolek. 29. detsembril 2012 allkirjastas Venemaa president Vladimir Putin Venemaa Sõjaajaloo Ühingu taasasutamismääruse. Sellenimeliste ühingute juured ulatuvad tagasi 19. sajandi lõppu ja 20. sajandi algusesse ning nende taasloomine on osa Venemaa püüdest taasloostada mõningaid keisririigiaegseid traditsioone. Ajalooühingute moodustamises võib näha ka Venemaa katset parandada „ajaloovaltsimise vastase võitluse” mainet, kasutades selleks pikkade traditsioonidega teadusühingute atribuutikat või luurekeeles n-ö „katet”. Võrreldes tegevuse lõpetanud „võltsimiskomisjoniga” kuulub Venemaa Ajaloo Ühingu liikmeskonda siiski enam ajaloolasi ning kultuuri- ja mäluasutuste juhte. See annab lootust, et organisatsiooni tegevus kujuneb eelkäija omast sisulisemaks ja vabamaks, ning mis meie vaatepunktist peamine – keskendub edaspidi Venemaa omadele ajaloo probleemidele selle asemel, et naaberriike ja nende teadlasi ajaloovaltsimises süüdistada ja sildistada. Esimeseks tõeliseks proovikiviks ühingutele on Vladimir Putini nõue kirjutada uus keskkooli ajalooõpik, kus poleks vasturääkivusi ega kaksipidi tõlgendusi.

Mõjutustegevus meedia abil

Lisaks tavapäraseks muutunud süüdistustele vales ajaloo mõistmises ning kodakondsuse seaduse ja keeleseaduse pärast tundsid Venemaa võimutruud meediakanalid 2012 aasta alguses seletamatult kärsitult huvi Eesti rahvaloenduse tulemuste vastu. Täpsemalt – juba enne rahvaloenduse ametlikke tulemusi üritasid

selt juba kellegi kolmanda poolt mitu kuud viimistletud põhjalik propagandaluugu Eesti teemadel. Rohkem või vähem heausklikke kõneisikuid ära kasutades õnnestus just sellel lool lõpuks Eestis esile kutsuda taotletud resonants veebruariks 2013.

Enim avalikkuse tähelepanu pälvinud Venemaa Föderatsiooni rahvusvahelise mõjutustegevuse kanaliks on endiselt telekanal RT, varem tuntud

Propagandalehe „Baltija” avaldatud foto Strasbourgis oktoobris 2012 Mir bez Natsizma peaassambleel osalenutest. Paremal esiplaanil 2007 aprillirahutuste ajal tuntuks saanud Dmitri Linter ja Maksim Reva.

portaalid regnum.ru ja newspub.ru ilmselt kasutada esimese uudisetootja eelist ning luua kurja konstanti Eesti rahva väljasuremisele viitavatest andmetest. Kuna avaldatud uudislood 2012. aasta märtsis Eestis resonantsi ei andnud, võeti teema uuesti ja põhjalikumalt käsile sügisel. Ootuspäraselt tootis ühe selleteemalise uudise telekanal Rossija, täpsemalt 2007. a aprillisündmuste omalaadse kajastusega Eestis tuntuks saanud reporter Jekaterina Zorina. Mõneti üllatav oli aga seni vaba meedia mainega ajakirja Russki Reportjor peatoimetaja Vitali Leibini saabumine Tallinnasse MTÜ Impressum organiseerimisel 20. septembril, sellele järgnenud sümptaatse reporteri visiit ning ilm-

kui Russia Today. Telekanali RT tegevusest Eestis kirjutasime pikemalt eelmises aastaraamatus, misjärel ilmusid kanalis kaks videoluugu „RT reporter – enemy of the state in Estonia?”³ 12. aprillil 2012 ja „Baltic blacklist: Professor sacked for speaking to RT”⁴ 2. juunil 2012. Seejärel pole RT enam Eesti suunas aktiivsust üles näidanud ega oma võttegruppe siia lähetanud. Teiste Euroopa Liidu ja NATO riikide suhtes ei ole RT tegevuses olulisi muutusi täheldatud, mistõttu võib prognoosida, et peatselt üritatakse taastada aktiivsust ka Eesti suunal.

³ Tõlgituna: „RT reporter – Eesti riigi vaenlane?”

⁴ Tõlgituna: „Balti must nimekiri: Professor vallandati RT-ga rääkimise pärast”

VASTULUURE

2012. aasta andis kinnitust, et iga Eesti asutus, ettevõtte ja inimene, kes valdab huvipakkuvat informatsiooni või omab ühiskonnas teatud positsiooni, võib olla sihtmärgiks ebasõbralikule luureteenistusele olenevalt sellest, milline on selle riigi luurehuvi ja kui hea on ligipääs sihtmärgile. Hoolimata oma väiksusest on Eesti olnud

ette pinnast oma riigi mõju kasvatamiseks teises riigis. Kuigi kaitsepolitsei on täheldanud Eestis tegutsemas mitme riigi eriteenistusi, on Eesti suunal pidevalt tunda olnud Venemaa vastavate asutuste tegevust. Venemaa eriteenistuste Eesti vastu suunatud tegevuse prioriteediks on oma riigi mõjuvõimu kasvatamine eelkõige

kohalike omavalitsuste valimised ning seal ilmnevaid poliitilisi jõujooni hinnates pööratakse pilk juba Euroopa Parlamendi valimistele 2014. aasta juunis. Eeldatavasti võib kaasneda aktiivsem mõjutustegevus meedias.

Venemaa eriteenistuste peamised huvid Eestis

- Eesti sisepoliitika: protsessid, jõujooned, otsustajad, isikud, valimised;
- Eesti õiguskaitse- ja julgeolekuasutused;
- Eesti majandusedu: euro mõju, energeetikasektori arengud;
- kaitsevõimekus ja rahvusvaheline koostöö, kaitsetööstus;
- Eesti rahvusvaheline koostöö ja positsioon Euroopa Liidus, NATO-s ja mitmesugused kahepoolsed suhted;
- küberkeskkond, elektroonilised juurdepääsud tundlikule teabele;
- Venemaa mõjuvõimu kasvatamine.

Info kogumisest ohtlikumad on positsioonid, mille kaudu saab mõjutada Eesti poliitikat, olgu nendeks siis inimallikad, meediaväljund, majandushoovad vms.

aktiivne nii sise- kui ka välispoliitiliselt, nii majanduspoliitikas kui ka riigikaitse valdkonnas. Eriteenistuste fookus ongi seatud kõige aktuaalsematele teemadele ehk sellele, mis võib mõjutada arenguid ja otsuseid. Tihti on just luureteenistuste hinnangud ja soovitusel need, mille järgi kujundavad riigid strateegilist või taktikalist käitumist teatud valdkondades. Luure on ka see tööriist, mis valmistab

Eesti poliitikas, kindlasti huvitatakse ka Eesti sidemetest rahvusvahelistes ühendustes. Info kogumisest olulisemad on neile positsioonid, mille kaudu saab mõjutada Eesti poliitikat, olgu nendeks siis inimallikad, meediaväljund, majandushoovad vms.

2013. aastal on oodata peamiselt poliitilise luure mõjutusoperatsioonide kasvu, sest sügisel toimuvad Eestis

Luuremeetodid

Õeldakse, et luuremeetodid on aja jooksul vähe muutunud. Seda saab öelda ehk inimluure kohta, kus luuraja kogub andmeid inimeste omavaheliste kontaktide kaudu, kuid kindlasti ei kehti see väide küber- või signaalluure puhul. Kõik nimetatud luuremeetodid⁵ on tänapäeval aktuaalsed ning ühtki neist ei saa alahinnata, ükski neist ei ole vähem või rohkem tähtis. Kõige kiiremini areneb loomulikult tehniline keskkond ning seega kasvab jõudsalt ja järjest enam küberluure oht – seda nii riikide tasandil kui ka eraettevõtluse majandusluures. Uued viirused, nende infokogumisevõime ja levitamise (levimise) meetodid täiustuvad pidevalt ning muutuvad järjest varjatumaks, nutikamaks, kiiremaks ja mahukamaks, olles seejuures suunatud kindlatele sihtmärkidele. Suhteliselt odavate vahenditega võidakse küberluure abil varastada suurel hulgal väärtuslikke dokumente või muud olulist informatsiooni. Tänapäeval oskavad kübervargad oma jälgi väga hästi peita ja pahatihti ei olegi hiljem enam võimalik täpselt hinnata, kui suur hulk digitaalseid dokumente on selle luurekanali teel lekkinud. Tundliku elektroonilise teabe kaitse peab olema prioriteediks ka neil juhtudel, kus seda käideldakse tahvelarvutis või nutitelefoniga.

Venemaa eriteenistustele on uuema aja meetodite lisandudes inimluure jätkuvalt omaette väärtus, mida kindlalt ka meie kogutud teave nii FSB,

SVR-i kui ka GRU värbamiskatsete kohta. Kui SVR ja GRU töötavad ning nende operatsioonid leiavad aset peamiselt välismaal, siis FSB luurab välisriikide, sealhulgas Eesti järele valdavalt Venemaa territooriumil. Nende sihtmärkideks on isikud, kes külastavad Venemaad, olgu nendeks siis ametnikud, ärimehed, ajakirjanikud, diplomaadid või tudengid. Vi-

Tundliku elektroonilise teabe kaitse peab olema prioriteediks ka neil juhtudel, kus seda käideldakse tahvelarvutis või nutitelefoniga.

mastel aastatel on just FSB-poolsete lähenemiste arv värbamise eesmärgil pidevalt kasvanud, seega on selle eriteenistuse huvi Eesti suhtes suurenenud. Nende lähenemismetodid on võimupositsioonilt lähtuvad, mõnikord agressiivsed ning kasutatakse muu hulgas ka kompromiteerivaid materjale – soovitakse kiiret tulemust ehk kiiret värbamist. Omaette kõnekas ongi asjaolu, et välisluure (SVR) ja sõjaväeluurega (GRU) võrreldes on Eesti suhtes kõige agaram hoopis Venemaa sisejulgeolekuteenistus FSB. See on selgeks märgiks, et Venemaa eriteenistused justkui ei tunnista, et Eesti ja teised endised okupeeritud riigid on nende jaoks pöördumatult välismaa, mitte osa Venemaast või mõttelisest Nõukogude Liidust.

Kuidas tunda ära värbamiskatset ja mida teha

Tavaliselt eelneb värbamiskontaktile põhjalik isiku tausta tundmaõppimine. Kõrgendatud riskiks on inimeste

nõrkused või emotsionaalne seisund: pettumus tööl, majanduslikud raskused, alkoholilembus, truudusetus, kalduvus vägivallale, hasartmängud jms. Vanema põlvkonna puhul kuulub kompromiteerimisvõimaluste hulka ka varjatud koostöö KGB või GRU-ga Nõukogude okupatsiooni ajal. Levinumateks värvatava tundmaõppimise võimalusteks on teha

seda olemasoleva agendi, teise isiku, sotsiaalse võrgustike, avalike allikate, elektroonilise luure või värvatava endaga otsekontakti kaudu. Viimase meetodi puhul on tegu juba värbamisele eelneva n-ö kultiveerimise faasiga, kus teenistus on ise kontakti loonud ja õpib nüüd vahetult sihtmärki tundma. Tavapärast esitatakse selles faasis küsimusi inimese eraelu, aga ka töö ja sidemete kohta ning õpitakse vahetus suhtluses tundma tema iseloomu ja käitumist erinevates situatsioonides. Ka osavaima värbamiskontakti loomisel jõutakse lõpus välja tööteemadeni ning inimese kontaktide ja suheteni riigisektoris, teadusasutustes, kaitseväes või mujal tundlikus keskkonnas. Just selliste märkide ilmnmisel on kindlaks soovitusel pöörduda kaitsepolitsei poole, kust saab adekvaatset nõu edasise käitumise kohta või siis hinnangu, millega võib tegelemist olla.

⁵ Luure eri meetodite kohta saab täpsemalt lugeda kaitsepolitsei aastaraamatust 2011

Kaitsepolitsei kutsub ühendust võtma inimesi, kellel on teavet fotol oleva isiku kohta:

Manfred Seywald (sündinud 1941)

Tegevus:

- spionaaž Venemaa välisluureteenistuse SVR huvides;
- teabe kogumine Eesti riigi- ja ühiskonnategelaste kohta;
- võib olla end esitlenud Austria kodanikuna.

Kaitsepolitsei kontakt +372 612 1455 või korrapidaja@kapo.ee

Riigireetmine

Maailmapraktikast teame, et julgeolekuasutused on alati vaenulike eriteenistuste suurema huvi sihtmärkideks.

Kaitsepolitsei vastuluure töö versta-postiks 2012. aastal oli kahtlemata reetmisjuhtumi lahendamine. Tegumise on teise juhtumiga nelja aasta jook-sul, milles Eesti Vabariigi kodanikud mõisteti süüdi riigireetmises, seda-puhku osutasid kurjategijateks meie toonane kolleeg ja tema abikaasa. Mõistagi ei olnud see juhtum terviku-na kaitsepolitsei jaoks meeldiv sünd-mus. Olulisem on aga see, et FSB po-sitsioonid Eesti Vabariigi julgeoleku vastases tegevuses said riigireeturite tabamise ja sellega seotud kaitsepolit-sei muu vastuluuretegevuse tulemu-sena oluliselt kahjustada.

Aleksei Dressen töötas kaitsepolit-seis eri ametikohtadel aastatel 1993 – 2012. Ta arreteeriti koos abikaasa **Viktoria Dresseniga** 22. veebruaril 2012, mil naine üritas Eestist Vene-maale toimetada mälupulgale kogu-tud salastatud teavet.

Aleksei Dressen värvati Venemaa Föderaalse Julgeolekuteenistuse (FSB) poolt pikaajalise operatsiooni käigus ajavahemikul 1998 – 2001, mil ta külastas puhkuse ajal Vene-maal oma abikaasa sugulasi. Dressen töötas aastaid FSB vastuluureteenis-tuse alla kuuluva vastuluure operat-sioonide ameti heaks, mis on tuntud venekeelse lühendi DKRO, varem ka UKRO järgi. See FSB struktuuri-üksus tegeleb otseselt teiste riikide julgeolekuasutuste vastaste operat-sioonidega.

Aleksei Dresseni värbamine oli mitmeastmeline protsess, kus nii värbamisse kui ka hilisemasse agen-

dijuhtimisse olid kaasatud mitu FSB ohvitseri. Peamiselt tegelesid Dresseniga kindralmajor **Jevgeni Dmitri p Tjažkun** ja polkovnik **Mihhail Vladimiri p Loginov**.

FSB kasutas ära asjaolu, et Aleksei Dressen ei andnud kaitsepolitseis teada FSB esimesest lähenemisest ja kontaktivõtmise katsest. Dressenil oleks toona piisanud Eestis vaid oma juhtkonna teavitamisest, et nurjata FSB edasine värbamistegevus. Paraku on see tüüpviga, mida väheteadlikud inimesed teevad vaenuliku eriteenistuse ohvitseriga kohtudes, tehes end sellisel moel haavatavaks. Julgeolekuasutuse töötaja puhul on selline viga eriti lubamatu. Tihti ei anta endale aru, et kuigi eriteenistuse ohvitser ei paista alguses agressiivne, siis tegevlikkuses viitab see hoopis pikaajalisemale ja põhjalikumalt ettevalmistatud operatsioonile. Miks Dressen talle väga hästi teadaolevaid juhiseid ei järginud, teab ta kõige paremini ise, kuid tema veast said kiiresti aru teda värvanud FSB töötajad ja veidi hiljem ka Dressen ise.

Esialgu toimusid Aleksei Dresseni ja tema agendijuhtide kohtumised Venemaal, kuid alates 2002. aastast

viidi need üle kolmandatesse riikidesse. Dressen kohtus oma kontaktisikutega Küprosel (2002), Türgis (2002), Tuneesias (2003), Malaisias (2004), Vietnami (2006), Dominikaanis (2007) ja Marokos (2009). Seega eelistati kohtuda pigem Euroopa Liidu välistes riikides. Peale selle kasutas Dressen Eesti riigilt varastatud informatsiooni edastamiseks abikaasa Viktoria Dressenit, kes töökohustuste tõttu külastas aegajalt Venemaad.

3. juulil 2012 tunnistas Harju Maakohus riigireetmises ja ametialase teabe edastamises süüdi nii Aleksei kui ka Viktoria Dresseni. Aleksei Dressenile mõisteti liitkaristuseks 16 aastat vangistust ja Viktoria Dressenile tingimisi 6 aastat vangistust 5-aastase katseajaga. Kohus konfiskeeris Dressenilt kriminaaltuluna saadud 142 900 eurot, korterist läbiotsimiste käigus leitud sularaha üle

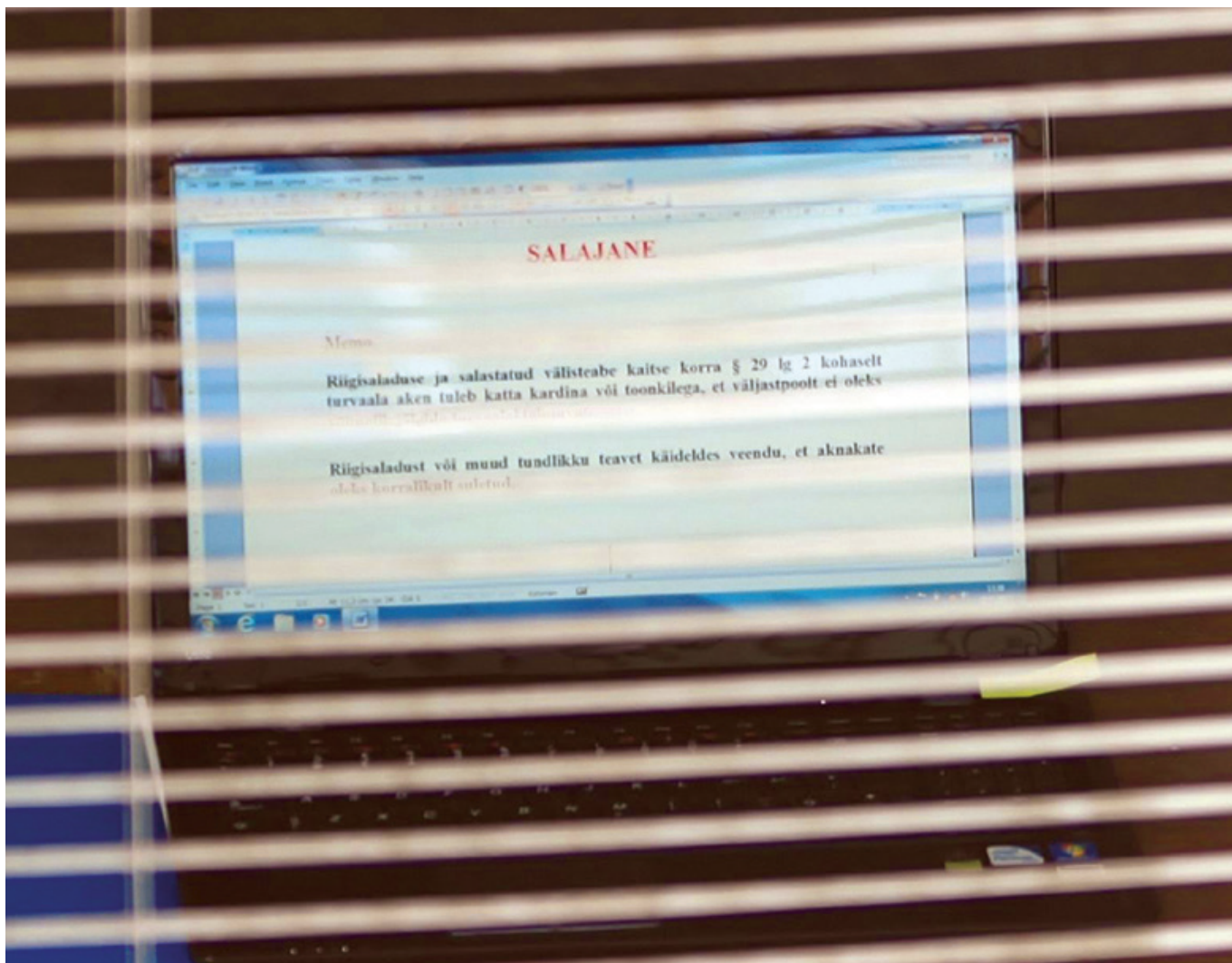
Aleksei Dressenile mõisteti liitkaristuseks 16 aastat vangistust ja Viktoria Dressenile tingimisi 6 aastat vangistust 5-aastase katseajaga.

23 500 euro ning nende omanduses oleva korteri.

Tegemist on reetmisega, mille üksikasjadest ja kaasnenud kahju täpsusest ulatusest ei ole kaitsepolitseil võimalik avalikkusele rääkida. Suurema kahju hoidis ära kaitsepolitsei kinnipidamine teadmismajaduse põhimõttest, mis on riigisaladuse kaitse peamisi alustalasid. Seetõttu võime kinnitada, et Aleksei Dressen sai teada ja kahjustada oma töövaldkonna teavet ning kaitsepolitsei isikkoosseisu ja töökorraldust üksnes selles mahus, mis oli vältimatult vajalik tema ametikohustuste täitmiseks kaitsepolitseis. Kuna julgeolekuasutuste ametnikud

on harjunud seda põhimõtet iga päev järgima ja peavad seda ka kolleegide puhul professionaalse käitumise tunnuseks, ei saanud reeturgi ennast paljastada huviga teiste tööülesannete üksikasjade vastu. Oluline on ka asjaolu, et teadmine reeturi olemasolust ja tema isikust ei saabunud kaugeltki mitte üleöö, mistõttu oli kaitsepolitsei vastavatel ametnikel omakorda võimalik rakendada varjatud meetmeid kriitilise informatsiooni kaitseks. Mõistagi tehti seda nii, et ei reetur ega tema agendijuhid ei aimanud oma vahelejäämist. Paraku peame siinkohal jätma palju detaile aastakümneteks riigisaladuse templi alla, et mitte ise FSB-d aidata. Nii nagu maailma suurimad ja võimsaimad julgeolekuasutused pole olnud täielikult kaitstud reeturite eest, pidi ka kaitsepolitsei selle tõsiasjaga leppima. Samas on niisuguse juhtumi iseseisev lahendamine võrreldav lahinguüksuse tuleristsetega, mida ükski õppus ei asenda.

Aleksei Dresseni ja Herman Simmi juhtumid näitavad üht: Venemaa eriteenistused on valmis korraldama keerukaid ja kulukaid operatsioone selle nimel, et värvata informaatoreks olulistel kohtadel töötavaid Eesti elanikke. Aeg-ajalt see neil ka õnnestub ja riigireeturid võivad teutseda Venemaa heaks aastaid. Varem või hiljem jõutakse Eestis neile jälile. Samal ajal on Vene eriteenistuste käitumine näidanud, et nad hoolivad oma agentidest ainult niikaua, kui need teenistustele vajaliku infot hangivad.

RIIGISALADUSE KAITSE

Möödunud aasta oli riigisaladuse kaitsel tavapäraselt tööine. Kaitsepolitsei kontrollis erinevaid asutusi ning peame igati positiivseks, et olulisi riigisaladuse kaitse nõuete rikkumisi ei tuvastatud. Samas väiksemate nõueterikkumiste menetlemise ning uute rikkumiste ennetamisega oleme tegelenud järjepidevalt.

Kaitsepolitsei aitab igati kaasa, et eri organisatsioonides teataks, kuidas tuleb riigisaladusi kaitsta, ning korraldas selleks ka tänavu hulgaliselt koolitusi. Senisest suuremat tähelepanu pöörasime kaitseväelaste teadlikkuse tõstmisele riigisaladuse kaitse ja julgeoleku vallas, kuna kaitseväelastele väljastatavad riigisaladusele

juurdepääsu load moodustavad üle poole kõigist väljastatavatest juurdepääsulubadest. On igati kohane järeldada, et just Kaitseväes ja Kaitseliidus töödeldakse kõige rohkem riigisaladust.

Koolitustel antakse kuulajatele ülevaade riigisaladuse kaitse korraldusest Eesti Vabariigis ning sellest, kuidas saadakse riigisaladusele juurdepääsu õigus ja kuidas riigisaladust tuleb töödelda. Samuti tuleb juttu, kuidas tüüpilisemaid riigisaladuse kaitse nõuete rikkumisi ära hoida. Räägitakse ka seda, millele pöörab Kaitsepolitseiamet tähelepanu, kui teeb julgeolekukontrolli inimestele, kes on esitanud taotluse riigisala-

dusele juurdepääsu loa saamiseks. Senine praktika on näidanud, et selle teema vastu tunnevad inimesed enim huvi, kuna tegemist on millegagi, mida kõik juurdepääsuluba omavad isikud n-ö omal nahal tunnevad, ka need, kelle igapäevane kokkupuude riigisaladusega pole just kuigi sage.

Julgeolekukontrollist rääkides peame oluliseks rõhutada, et kontrolli käigus ei hinnata, kas inimene on pädev töötamaks oma erialal, kas tal on vastav väljaõpe ja kvalifikatsioon. Seda peab hindama iga tööandja oma töötajate puhul ise. Julgeolekukontrolli käigus hinnatakse konkreetse isikuga seotud julgeolekuriske, mis võivad tu-

leneda erisugustest asjaoludest. Olgu näidetena toodud inimese sõltuvust tekitavad harrastused, ohtlikud käitumisharjumused ning ükskõikne või pahatahtlik suhtumine põhiseadusliku õiguskorda. Tuvastatakse, kas isiku suhtes esinevad riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 32 lõigetes 1 ja 2 nimetatud juurdepääsuloa andmisest keeldumise alused, mille hulgas on nii kindlad kui ka võimalikud loa andmist välistavad asjaolud.

Kõige sagedamini esinev julgeolekurisk, mida me inimeste julgeolekukontrolli käigus tuvastame, on jätkuvalt üle oma võimaluste elamine, mistõttu ebasõbralike riikide eriteenistused saaksid neid kergesti mõjutada. Julgeolekuriskina käsitleme eelkõige seda, kui isiku rahalised kohustused on suuremad, kui ta korrapäraselt täita suudab. Tasub tähele panna, et majanduslikult raske olukord ei ole alati tingitud inimese sissetulekust, vaid pigem väljaminekutest. Sageli tekitabki inimene endale majanduslikult raske olukorra ise, kulutades kuu sissetuleku mõtlematult näiteks hasartmängule ning seejärel võttes kiirlaene, et tasuda oma igapäevaste olmekulutuste eest.

2009. aastal saime positiivse ilminguna välja tuua hasartmängukirega kimpus olevate isikute arvu vähenemise juurdepääsuloa taotlejate ja omajate hulgas, kuna alates 2009. aasta algusest peavad kõik mängukohta sisenevad isikud end registreerima isikut tõendava dokumendi alusel. Nüüd peame paraku tõdema, et ebamugavustunne, mis inimestel tekib enese registreerimisel võõraste

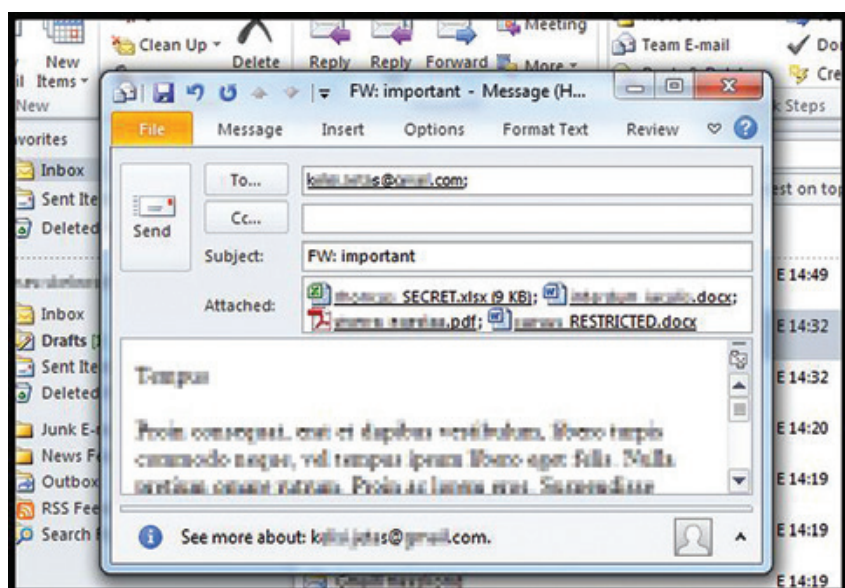
inimeste nähes kasiinosse sisenedes, ohjeldas hasartmängusoovi vaid lühikest aega. Praeguseks on need, kes oma mängukirest vabaneda ei suutnud, ebamugavustundest kas üle saanud või avastanud enese jaoks intertipõhised kasiinod.

nõustasime riigisaladuse töötamiseks vajalike turvaalade väljaehitamisel. Riigisaladust peavad oskama ja suutma kaitsta näiteks ettevõtted, kes osalevad riigihangetel, mis eeldavad kokkupuudet riigisaladusega. Eesti ettevõtetel on õigustatult hea maine

Kõige sagedamini esinev julgeolekurisk, mida me inimeste julgeolekukontrolli käigus tuvastame, on jätkuvalt üle oma võimaluste elamine, mistõttu ebasõbralike riikide eriteenistused saaksid neid kergesti mõjutada.

Seatud eesmärgi kohaselt pöörasime 2012. aastal senisest suuremat tähelepanu riigisaladuse töötlemisele eraettevõtetes, kus nagu riigiasutusteski korraldasime hulgaliselt koolitusi, kontrollisime riigisaladuse töötlemise nõuete täitmist ning

innovatsiooniliste e-lahenduste kasutamisel. Riigisaladuse kaitsmiseks on tarvis ka e-lahenduste puhul arvestada rangete turvanõuetega, mistõttu saab riigisaladust elektrooniliselt töödelda vaid pädeva asutuse akrediteeringu korral.

Salastatud teabe edastamine tehnilise sidekanali kaudu on lubatud ainult juhul, kui edastaja ja vastuvõtja kasutavad riigisaladuse tasemele vastavat akrediteeritud süsteemi

Maksim Viks ettevaatlikult altkäemaksu võtmas

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Tänapäeva ühiskonnas tuleb korruptsiooni mõju ja leviku ulatuse ning korruptsioonist tulenevate tagajärgede paremaks mõistmiseks käsitleda kogu valdkonda laiemal tervikpildina. See eeldab nii riigi välis- ja sisepoliitiliste arengute kui ka finantsmajanduslike trendide süsteemset seiret ja hindamist. Korruptsioonivastases võitluses on kaitsepolitsei peamine eesmärk korruptsioonist tulenevate võimalike julgeolekuohtude ennetamine ja õigeaegne tõkestamine ning

korruptsioonivastast võitlust samadel julgeolekupõhistel alustel kui riigi põhiseadusliku korra kaitsel, vastuluures ning terrorismivastases tegevuses.

Maailma ühe arvestatavama rahvusvahelise korruptsioonivastase organisatsiooni Transparency International'i korruptsioonitajumise tabelis on Eesti koht viimastel aastatel mõnevõrra halvenenud, mis annab veel kord tunnistust, et inimesed ei taju korruptsiooni vähenemist ühiskon-

korruptsiooni ilmingutega. Paljuski seetõttu on Euroopa Liit võtnud viimastel aastatel kasutusele täiendavaid kontrolli- ja järelevalvemehhanisme võitluseks korruptsiooniga kõigis oma poliitikavaldkondades.

2012. aastat võib korruptsioonihutude teadvustamise mõttes pidada oluliseks eelkõige seetõttu, et mitu Eestis avalikuks tulnud juhtumit viitavad üheselt jätkuval vajadusele muuta ühiskonda veelgi läbipaistvamaks. Rohkema avatuse saavutamiseks on oluline, et nii Eesti korruptsiooniennetuse süsteem kui ka korruptsioonivastase võitluse õiguslik baas toimiks tõhusamalt. Eesmärgi täitumine on lahutamatult seotud nii seadusandliku ja täidesaatva võimu kui ka muu avaliku sektori, vabariiklike ja elanikkonna omavahelise koostöö edukusega.

Avalikkuse ette jõudnud juhtumitega seoses tõusid Eesti ühiskonnas 2012. aastal teravalt esile avaliku sektori eetikast puudutavad õigusliku laadi probleemid. Need viitavad üheselt vajadusele muuta erakondade rahastamine läbipaistvamaks, täpsustada kõrgemate riigiteenistujate kriminaalmenetlusliku immuniteedi küsimusi, kehtestada toimivad lobiireeglid ning viia mõjuvõimuga kauplemise kuriteo koosseis vastavusse rahvusvaheliste nõuetega.

Korrumpeerunud ametnik ei täida oma rolli demokraatlikus õiguskorras ja mõrandab põhiseaduslikku korda.

kahju minimeerimine. Kõige üldisemalt öeldes on korruptsioon julgeolekuohuks siis, kui riigile olulisi otsuseid ei langetata enam meie avalikes huvides, vaid kellegi teise – kitsa äriühingut, ebaausa survegrupi või koguni võõrriigi kasuks. Sellisel juhul ei täida avalikku võimu teostav ametnik või asutus oma rolli demokraatlikus õiguskorras ja mõrandab põhiseaduslikku korda. Seadusandja on hinnanud, et korruptsioon on oluline julgeolekuoht ning sellest tulenevalt kehtestati julgeolekuasutuste seaduse muudatusega alates 2013. aastast kaitsepolitsei ülesandena mitte ainult teatud korruptsioonikuritegude uurimine, vaid probleemiga tegelemine laiemalt. Seega peab kaitsepolitsei

nas. Tähelepanuväärne on seejuures asjaolu, et 2012. aastal avaldatud korruptsiooniuuringute põhjal peab suur osa küsitletud Eesti elanikest korruptsiooni avalikus sektoris tõsiseks probleemiks, millele tuleb jätkuvalt tähelepanu pöörata.

Rahvusvahelises vaates osutavad valdkonna arengud peale Eesti ka Euroopa Liidu tasandil ilmsele vajadusele seista otsustavamalt vastu korruptsiooniriskide mõjule ühenduse majandustegevuses, avalikus teenistuses ja finantsüsteemis. Nimelt seostatakse mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis avaldunud finantsmajandusliku kriisi tekkepõhjuseid ja tagajärgi just nendes riikides levinud poliitilise

Kaitsepolitseiameti hinnangul peab efektiivses korruptsioonivastases võitluses arvestama tänapäeva trende ja julgeolekuohte ning toimima süsteemselt igal tasandil, olles sealhulgas karistusõiguslikult ettenägev. Praktikas ilmnevad õiguslikud probleemid ei tohiks aga soodustada pikaajalise, n-ö korporatiivse kaitsekilbi tekkimist. Iga avalik teenistuja võiks endale teadvustada, et õigusnormide kõrval eksisteerivad ühiskonnas ka üldtunnustatud eetilised tõekspidamised, millest peab aus inimene kinni, olenemata kehtestatud õigusnormide puudustest.

Nagu eespool öeldud, on Kaitsepolitseiamet julgeolekuasutusena suunanud korruptsioonivastases võitluses oma põhitähelepanu riigi välis-, sise- ja majandusjulgeolekut ohustava korruptsiooni ennetamisele ja tõkestamisele ning sellega seotud juhtumite menetlemisele. Riigi ja kohaliku omavalitsuse ametnike põhilisemad korruptsioonikuriteod on jätkuvalt pistise või altkäemaksu võtmine menetlusotsuste tegemise eest oma ametialase positsiooni ärakasutamise kaudu ning riigihangetel nende kallutatud suunamine omakasu saamise eesmärgil. Samuti on sagenenud n-ö onupojapoliitikaga seotud juhtumid ning oma mõjuvõimu ärakasutamine, mille puhul ei pruugi saadav varaline kasu otsekohe välja paista.

Eraldi valdkonnana tuleb ära märkida korruptsiooniga puutumust omavad konkurentsialased rikkumised, mis on tingitud äriühingute tihedast

konkurentsist riigihangetel. Seda iseloomustab peale hanketulemuste vaidlustamise ka osapoolte aktiivne mõjutamine ja surveostamine omavaheliste kokkulepete saavutamiseks. Seejuures on sageli äriimeeste mõjutusobjektiks just otsuseid langetavad ametnikud, keda üritatakse panna tegutsema endale kasulikus suunas.

Kuigi kõnealusele teguviisile õigusliku hinnangu andmisel ei ole karistusõigusliku etteheite tegemine olnud seni piisavalt põhjendatud või õiguslikult võimalik, ei vähenda see asjaolu

2017. a korruptsioonivastase strateegia väljatöötamise alustamine.

Riigi välis- ja majandusjulgeolekut ohustav korruptsioon

Kõnealuses valdkonnas on korruptsiooniga seotud julgeolekuohtude tuvastamisel esmajoonel oluline jälgida riigi strateegilisi välis- ja majanduspoliitilisi protsesse, mis omavad puutumust suuremahuliste riigihangete, välisfinantseeringutega või on

Sageli on äriimeeste mõjutusobjektiks just otsuseid langetavad ametnikud, keda üritatakse panna tegutsema endale kasulikus suunas.

niisuguse käitumisviisi korruptsiooniohtlikkust. Paljud äriühingud küll toetavad sõnades ärieetika järgimist, kuid tegelike korruptsiooniriskide maandamisele ei pöörata siiski piisavalt tähelepanu. Seejuures ei taheta ettevõttele korruptiivse teoga kasu toonud töötajat realselt karistada, vaid üritatakse probleemi varjamiseks leida kompromisslahendusi, kuna see tundub lühiajaliselt majanduslikult tulusam.

Korruptsiooni ennetamise seisukohast olid 2012. aastal kindlasti olulised sündmused uue korruptsioonivastase seaduse ja avaliku teenistuse seaduse vastuvõtmine, kohaliku omavalitsuse korruptsiooniriskide käsiraamatu valmimine ning 2013.–

mõjutatavad ebasõbralike välisriikide tegevusest. Tegemist on mitmetahulise ja mahuka töövaldkonnaga, kus samaaegselt tuleb pöörata tähelepanu riiklikele ja Euroopa Liidu tõukefondide poolt rahastatavatele investeringutele mahukatesse infrastruktuuriprojektidesse ning infotehnoloogia-, riigikaitse- ja meditsiinisektoris.

Levinumad rikkumised on jätkuvalt altkäemaksu või pistise eest riigihangete varjatud suunamine ja konkurentsi aspektist kohatud kokkulepped. Samas tuleb siin kindlasti arvestada ka ohuga, kus korrumpeerunud ametnik müüb temale kättesaadavat strateegilist informatsiooni n-ö väljapoole. Tundlikumad on infotehnoloogia-, riigikaitse-, energia-

ja transiidisektor, kus korruptiivsest käitumisest võib ka ametiisiku enda teadmata välja kasvada oht riigi julgeolekukeskkonnale laiemalt.

Nagu paljud teised Euroopa Liidu julgeolekuteenistused (Prantsusmaa, Hispaania, Itaalia, enamik Kesk-Euroopa riike) pöörab kaitsepolitsei rohkem tähelepanu just majandusjulgeolekut ohustava korruptsiooni ennetusele, mis jääb tihti väljapoole konkreetset kriminaalmenetlust ning mille negatiivne mõju riigi majandusele ja kodanike heaolule võib ilmnedas alles tulevikus. Täpsemalt on kaitsepolitsei pädevuses avalik-õigusliku või riigi osalusega või riigi poolt asutatud juriidilise isiku juhatuse või nõukogu

süüdi KarS § 293 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. J. Christoffel võttis pistist, tagades vastutasuks ministeeriumi infotehnoloogiavahendite soetamise ühelt kindlalt äriühingult. Kohus karistas J. Christoffelit aastase tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga.

Veterinaar- ja Toiduameti endine peadirektori asetäitja **Vladimir Razumovski** mõisteti süüdi KarS § 293 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. V. Razumovski sai ärimeestelt pistist vedu lubavate sertifikaatide väljastamise eest. Kohus karistas V. Razumovskit 1 aasta ja 6 kuu pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga.

tavate äriühingute kaudu talle endale kuuluvale äriühingule, rikkudes sellega korruptsioonivastases seaduses kehtestatud toimingupiiranguid suures ulatuses. Peale selle sõlmis R. Kütt talle kuuluva äriühingu nimel ja huvides tuttavate äriühingutega konkurentsi kahjustava kokkuleppe, mille eesmärgiks oli võita Eesti Maaülikooli uurimislaua ja selle lisaseadmete soetamise riigihange. Kohus karistas R. Kütti rahalise karistusega.

Riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon

Sisejulgeoleku tõhusamaks tagamiseks võitleb Kaitsepolitseiamet korruptsiooni vastu õiguskaitseasutustes ja kuues suuremas kohalikus omavalitsuses. Riigi õiguskorra ja turvalisuse tagamisega tegelevatele kohtutele, prokuratuurile ja uurimisasutustele antud täitevvõimu mis tahes viisil kuritarvitamine vähendab inimeste usaldust riigi vastu, mis võib pikemas perspektiivis kujuneda otseseks julgeolekuohuks. Lisaks on õiguskaitseasutuste puhul probleemiks tundliku informatsiooni lekkimine, millest on kindlasti huvitatud ka ebasõbralike välisriikide eriteenistused.

Suuremate kohalike omavalitsuste korruptsiooniriskid ei ole viimase aastaga oluliselt muutunud ja need on endiselt seotud kas altkäemaksu või pistise võtmisega või riigihangete, lepingute ja tellimuste suunamisega äriühingutele, kus ametnikud omavad otseseid või varjatud huve. Kaitsepolitsei ülesanne on ennetada neidki juhtumeid, kus kohaliku omavalitsuse ametnike korruptiivsest käitumisest võib kasvada välja ulatuslikum oht kogu riigi sisejulgeolekule.

Kaitsepolitsei ülesanne on ennetada neidki juhtumeid, kus kohaliku omavalitsuse ametnike korruptiivsest käitumisest võib kasvada välja ulatuslikum oht kogu riigi sisejulgeolekule.

liikme riigi julgeolekut ohustava tegevuse preventatsioon ja vastavate kuritegude menetlemine. Riigi äriühingute tegevus on tundlikum eelkõige transiidi-, infotehnoloogia- ja energiasektoris, kus kaitsepolitsei hinnangul võivad põimuda isiklikud ja ettevõtte huvid. Ärigruppide huvide elluviimine riigifirmade arvel või hangete ja lepingute suunamine on kaks võimaliku näidet. Mainitud tegevus on ohuks riigi äriühingute konkurentsivõimele ja tulemuslikkusele ning suurendab võimalust, et mõni strateegiline majandus- või tööstusharu Eestis satub ebasõbralike välisriikide mõjutustegevuse vahendiks.

2012. aastal jõustunud kohtuotsused

Haridus- ja Teadusministeeriumi endine infosüsteemide talituse juhataja **Jaanus Christoffel** mõisteti

Põhja Regionaalse Maanteeameti endine direktor **Erkki Mikenberg** mõisteti süüdi KarS § 400 lg 1, 2 ja § 22 lg 2 (alates 27.02.2010 KarS § 400 lg 2 p 1, 3 ja lg 4 ning § 22 lg 2) järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. E. Mikenberg kallutas ametiisikuna oma tuttava äriühingut sõlmima konkurentsi kahjustavat kokkulepet ning kooskõlastama hinna- ja muid tingimusi ühe riigile kuuluva äriühinguga, tagades seeläbi riigimaanteede defektide inventeerimise tööde riigihanke suunamise oma tuttava äriühingule. Kohus karistas E. Mikenbergi rahalise karistusega.

Keskonnainspektsiooni haldusosakonna endine vanemspetsialist **Rai-vo Kütt** mõisteti süüdi KarS § 300¹ lg 2 ja § 400 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. R. Kütt suunas kahel korral Keskonnainspektsiooni riigihanked oma tut-

2012. aastal jõustunud kohtuotsused

Tallinna Transpordiameti liiklusteenistuse endine direktor **Mati Songisepp** mõisteti süüdi KarS § 293 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. M. Songisepp sai kahe äriühingu esindajatelt kokku ligi 145 000 euro suuruses summas pistist neilt Tallinna linna liikluskorraldusvahendite paigaldus- ja hooldustööde tellimise, vastuvõtmise ja tasu maksmise korraldamise eest. Kohus karistas M. Songiseppa 3 aasta pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga.

Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna endine juhataja **Boris Goldman** mõisteti süüdi KarS § 201 lg 2 p 1, 3, 4 ja § 202 lg 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises ning Tartu Annelinna Gümnaasiumi endine direktor **Jevgenia Lindevaldt** KarS § 201 lg 2 p 2, 3, 4 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. B. Goldman ja J. Lindevaldt omastasid isikute grupis neile usaldatud Tartu linna vara. Kokku tekitasid nad oma korruptiivse tegevusega Tartu linnale kahju rohkem kui 90 000 euro ulatuses. Kohus karistas B. Goldmani 1 aasta pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga ning J. Lindevaldti 2 aasta ja 6 kuu pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga.

Kaitsepolitsei ameti endine juhtivspetsialist **Indrek Põder** mõisteti süüdi KarS § 294 lg 2 p 1, 2, 4 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. I. Põder sai mitmelt eraisikult korduvalt suures ulatuses kokku vähemalt 276 198 euro suuruses summas altkäemaksu, millest 178 358 eurot läks vahetult tema isiklikku kasutusse. Peale selle nõudis I. Põder

mitmelt eraisikult veel altkäemaksu kokku vähemalt 1 577 772 euro suuruses summas. Ta lubas vastutasuks kasutada ja ka kasutas ebaseaduslikult ära oma ametiseisundit politsei-ametnikuna samade eraisikute huvides. Kohus karistas I. Põderit 4 aasta pikkuse vangistusega.

Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei menetlusbüroo endine vanemuurija **Maksim Viks** mõisteti süüdi KarS § 294 lg 1 ja § 25 lg 2, § 418 lg 2 p 1 ja § 418 lg 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. M. Viks võttis ühelt eraisikult altkäemaksu, lubades vastutasuks sama eraisiku huvides kasutada ebaseaduslikult ära oma ametialast positsiooni ning kriminaalpolitseinikule kättesaadavaid töövahendeid ja informatsiooni. Ka soetas M. Viks ebaseaduslikult endale registreerimata sileraudse jahipüssi, vintpüssi relvaluku ning tsiviilkäibes keelatud eriohtlikkusega laskemoona, hoides neid oma elukohas ja sõiduautos. Kohus karistas M. Viksi 2 aasta ja 7 kuu pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga, kusjuures otsekohe kuulus mõistetud karistusest ärakandmisele 5 kuud vangistust.

Keskonnainspektsiooni Lõuna regiooni endine peainspektor-nõunik **Tõnis Saariste** mõisteti süüdi KarS § 2911, § 293 lg 1 ja § 294 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. T. Saariste jättis ametiisikuna tõkestamata oma tuttavate poolt toimepandud tõsised kalapüüginõuete rikkumised ning osutas nendele rikkumistele omapoolset kaasabi. Seejuures sai ta samadelt tuttavatelt oma ametiseisundi ebaseadusliku ärakasutamise eest korduvalt altkäemaksu. Samuti võttis T. Saariste ühe kalaäris tegutseva äriühingu juhatuse liikmelt vastu pistist, jättes vastutasuna sama äriühingu riikliku järelevalve

teostamata. Kohus karistas T. Saaristet 2 aasta ja 6 kuu pikkuse tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga, kusjuures otsekohe kuulus mõistetud karistusest ärakandmisele 1 kuu ja 1 päev vangistust.

Koidula piiritollipunkti endine tolliinspektor **Andres Vako** mõisteti süüdi KarS § 294 lg 2 p 3 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. A. Vako võttis isikute grupis koos ametialaste kuritegude toimepanemises 2007. aastal osaliselt süüdi mõistetud tolliinspektoritega ühelt eraisikult altkäemaksu kokku 236 000 krooni suuruses summas. Vastutasuks lubasid tolliinspektorid oma tööololeku ajal sama eraisiku poolt veetava kauba (sh piraatkauba) takistamatult Venemaalt Eesti Vabariiki, vajaduse korral ilma täieliku tollikontrollita. Kohus karistas A. Vakot 2 aasta pikkuse tingimisi vangistusega 2-aastase katseajaga, kusjuures otsekohe kuulus mõistetud karistusest ärakandmisele 4 kuud ja 26 päeva.

Murru Vangla vangistusosakonna endine valvur **Olaf Tšarnetski** mõisteti süüdi KarS § 113 ja § 22 lg 3 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. O. Tšarnetski aitas ametiisikuna kaasa vanglas kinnipeetava isiku tapmisele, toimetades ta ühe eluaegselt kinnipeetava isiku palvel teiste kinnipeetavate kambrisse, kus talle arveteõendamise käigus tekitati eluohtlikud kehavigastused. Seejärel toimetati O. Tšarnetski eluohtlikult vigastatud kinnipeetava, teda kahelt poolt talutanud kinnipeetava abil tagasi oma kambrisse, kus ohver samal õhtul suri saadud vigastustesse. Kohus karistas O. Tšarnetskit 3 aasta pikkuse vangistusega.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Rahvusvahelised sündmused

2012. aastal pandi maailmas toime mitu vägivaldaakti, mida on käsitletud terrorirünnakutena. Eesti meedias kajastati laialdasemalt üksikterrorist Mohammed Merah rünnakuid Prantsusmaal ning Bulgaarias Burgases toimunud terroriakti. Kui Merah rünnakute laine lõppes tema surmaga tulevahetuses Prantsuse politsei eriüksusega, siis Burgase terroriakti korraldamisega seotud isikute ring on siiani täpselt tuvastamata.

2012. aasta sügisel raputas islami-maailma internetis levitav islamiprophet Muhamedi halvustav video „*Innocence of Muslims*”⁶. Video põhjustas mitmes Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riigis vägivaldseid rahutusi ning rünnakuid lääne, eelkõige USA diplomaatiliste esinduste vastu. Taas pörkusid omavahel erisugused arusaamad – läänemaailma demokraatia üheks alustalaks olev sõnavabadus ja islamimaailma šariaadi ehk islamiseaduste keeld halvustada islamit või kujutada selle prohvetit. See vastuluu tõi kaasa vägivaldallaine ning kujundas islamimaailma silmis süüdlaseks mitte üksnes video tootmisega seotud isikud, vaid kogu lääne ühiskonna. Eespool kirjeldatud sündmused näitavad, kui kergesti võib tekkida terrorioht ja kuidas meie kultuuriruumis põhiõigusena aktsepteeritud käitumine võib anda tõuke rahvusvaheliseks vägivaldaks, kui see puudutab kellegi identiteeti või religiooni. Eesti moslemikogukonna head integreeritust meie õigusruumi ja kultuurikeskkonda näitab asjaolu, et reaktsioon sellelaadsetele sündmustele püsis Eestis ka 2012. aastal vaoshoituna.

Salafism ja Euroopa

Eelmises kaitsepolitsei aastaraamatus on lühidalt kirjeldatud vahhabiitlikku islamit, mis väga lihtsustatult öeldes taotleb moslemite elamist ainult koraani ja prohvet Muhamedi õpetuste järgi. Vahhabiitliku islami

Salafistidest lähtuv oht riigile ja tema elanikkonnale tuleneb nende poliitilisest eesmärgist kehtestada islamiseadustel ehk šariaadil põhinev ühiskondlik kord, mis läheb põhimõttelisse vastuollu läänelikel arusaamadega põhineva ühiskonnakorraldusega.

levitamise võimukeskuseks on Saudi Araabia, mis islamiorganisatsioonide kaudu omab mõju ka Eesti moslemikogukonnas. Vahhabismi mõistega on tihedalt seotud salafism, mis viimastel aastatel on islamiäärmuslusest tõusvate probleemide tõttu muutunud suuremates Euroopa riikides üha päevakajalisemaks.

Salafismile pole suutnud ühest definitsiooni pakkuda ei islamiõpetlased ega lääne islamiuurijad, mistõttu on jäänud lõplikult määratlemata, kes täpselt on salafistid. Üldiselt väljendudes on nad moslemid, kes järgivad sõnades ja tegudes otseselt prohvet Muhamedi. Salafistide hinnangul on tänapäevase islami järgimisega kaasnenud islami „vale” tõlgendamine. Sellest lähtuvalt on salafismi kohaselt vaja järgida algupärast „puhast” islamit viisil, kuidas seda tõlgendasid prohvet Muhamed ja tema lähedasemad jüngrid. Salafistide käsituses peaks moslemite elu olema seetõttu korraldatud nagu 7.–9. sajandil. „Puhta” islami alusteks on kõrgeima otsustaja, ainujumala Allahi pidev rõhutamine, vastuseis usu-uuendustele, nn mitte-tõeliste moslemite usust taganejateks kuulutamine ja uskmatute vastase püha sõja ehk džihaadi

propageerimine. Salafismi kohaselt on islam ülimuslik kõigi teiste religioonide ja nende järgijate ees, kes peavad kas islamiriigile poliitiliselt alluma või kuuluma hävitamisele. Teisisõnu läheb salafistlik ideoloogia otseselt vastuollu läänelike arusaamadega inimõigustest ja isikuvabadustest laiemalt.

Lääne ühiskonnas peetakse salafistideks üldjuhul kõiki islamiäärmuslasi. Arvatakse, et nad moodustavad kõikidest moslemitest ca 1–5%. Samas on täheldatud, et nende tõekspidamiste toetajaskond võib olla tunduvalt suurem. Ultrakonservatiivsed salafistid järgivad ja levitavad fundamentaalset islamit mitte ainult usukommetes, vaid kõikides eluvaldkondades.

Salafistidest lähtuv oht riigile ja tema elanikkonnale tuleneb nende poliitilisest eesmärgist kehtestada islamiseadustel ehk šariaadil põhinev ühiskondlik kord, mis läheb põhimõttelisse vastuollu läänelikel arusaamadega põhineva ühiskonnakorraldusega. Valdavalt islamiseadustele tuginev riik Saudi Araabia on aastate jooksul olnud üks Eesti moslemikogukonna toetajaid ning kuigi salafistlikku liikumist ega salafiste Eestis pole, on kaitsepolitsei täheldanud, et ka Eesti moslemikogukonnas on esinenud mõningaid salafismi ilminguid ja selle tõekspidamiste levitamist.

⁶ Tõlgituna: „Moslemite süüitus”

Salafismi kui nähtuse ohtlikkusest riigi julgeolekule kõneleb ka otsus 2012. aasta suvest, kui salafistlik liikumine Millatu Ibrahim Saksamaal keelustati. Millatu Ibrahim kutsus moslemeid vägivallale Saksamaa põhiseadusliku korra vastu eesmärgiga kehtestada Saksamaal šariaat. Saksamaa korrakaitsejõud korraldasid tol suvel ulatusliku operatsiooni, mille käigus kontrolliti hulgaliselt salafistide kodusid, kohtumisruume ja mošeesid. Kogutud teabe ja avastatu tulemusena päädiski operatsioon liikumise Millatu Ibrahim keelustamisega Saksamaal. Salafistid on suuremates riikides moodustanud oma kogukonnad, mis on täielikult vastandunud läänelikele tõekspidamistele ja igasugusele lõimumisele.

vastuvõtlikumad fundamentaalsele, sh salafistlikule islamile, siis sellest tulevalt ei saa välistada, et moslemikogukond võib tulevikus lõheneda eraldi seisvateks konkureerivateks kildkondadeks. Eesti moslemikogukonna peamine keskus on endiselt Tallinn ja selle lähiümbrus, kuna Tallinnas asub Keevise tänaval moslemite kultuurikeskus Turath. Samas ei ole moslemikogukonna võimaliku lõhenemise korral välistatud uute keskuste tekkimine ka teistesse Eesti piirkondadesse.

Interneti kasutusaktiivsuse suurenemisest tulenevalt saadakse enamik informatsioonist veebikeskkonnas. Andmehulga ja kanalite paljususe veebis on kaasa toonud ka väärinfo leviku ja levitamise. Nii levib interne-

tutes mainitud ning fundamentaalset islamit levitavad rahvusvahelised islamiorganisatsioonid Jamaat Tabligh, Awqaf General Trust (Araabia Ühendemiraadid), Al-Waqf Al-Islam (Saudi Araabia), Muslim World League (Saudi Araabia) ja World Assembly of Muslim Youth (WAMY). 2012. aastal osales WAMY korraldatud Ida-Euroopa noorte moslemite laagris järjekordselt ka Eesti moslemikogukonna esindus. Kontaktide kaudu toimub endiselt islami propageerimine ja levitamine ning siinse kogukonna materiaalne toetamine. Välismaiste islamiorganisatsioonide toetusel ja organiseerimisel on Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida riikidesse suundunud araabia keelt ja islamit õppima mitu noort Eesti moslemit.

Salafistliku liikumise Millatu Ibrahim tegevus Saksamaal muutus oma vägivaldsuses ohtlikuks põhiseaduslikule korrale ning viis äärmusliikumise keelustamisele. Foto: M. Kempner.

Arengud Eesti moslemikogukonnas

Eesti moslemikogukonda saab üldjoontes pidada rahumeelseks, homogeenseks ja Eesti ühiskonda hästi lõimunuks. Kogukonnas suureneb aeglaselt mittesünnijärgsete moslemite ehk konvertiitide ja uusimmigrantide osakaal. Kuivõrd konvertiidid ja uusimmigrandid järgivad üldjuhul jäigemalt islami usukombeid ning on

tis valetõlgendusi islami kohta ning teistes riikides on loodud veebilehti, mis propageerivad ekstremistlikku ja vägivaldset islamit. Järjest enam on sellistest veebilehtedest teadlikud ka Eesti moslemid, mis pikemas perspektiivis võib kaasa tuua vägivaldse islami propaganda laiemat levikut ning sellest toituvat radikaliseerumist.

Jätakuvalt hoiavad Eesti moslemitega ühendust varasemates aastaraama-

Sisserände ja reisimisega seotud riskid

Jätkuvas kasvutrendis on ebaseaduslik sisseränne Euroopasse, mille tulemusena võivad ka Eestisse saabuda äärmusrühmitiste liikmed või nende toetajad. Samuti üritatakse Eesti kaudu jõuda Schengeni territooriumile, kuritarvitades selleks seaduslikke võimalusi ja sõlmides näiteks fiktiivseid abielusid, kasutades viisasid mittesihipäraselt või teeseldes kinnisvaratehinguid.

Majanduse elavnedes on suurenenud Eesti elanike reisimine Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida kriisikolletesse või ebastabiilse valitsemiskorraga riikidesse, millega kaasneb paratamatult oht langeda pantvangistamise ohvriks. Lähis-Idas ja eelkõige Põhja-Aafrikas on terrorirühmitiste lemmikmeetodiks kujunenud sinna reisivate eurooplaste kinnivõtmine ja nende eest lunaraha nõudmine. Seetõttu soovitab Kaitsepolitseiamet põhjalikult kaaluda riske, mis kaasnevad reisimisega ebastabiilsetesse või valitsemisvõimetutesse riikidesse.

Fatwanurk

FATWANURK

haridus ja kasvatus – lääs vs islam

Väljavõtted Eestis ilmuvast kuukirjast IQRA, milles leidub salafistlike sugemtega tekste (kirjaviisi muutmata)

- Julgustada lapsi varakult abielluma.
- Me peame oma tütreid julgustama abielluma moslemitega neist peredest, kes on tuntud heade usklike omaduste poolest ning käituvad hea etiketi järgi.
- Peaksime hoiduma helistamast hädaabinumbri 112, et lahendada peresiseseid konflikte. Kui konfliktid tekivad, tuleb need hoopis perekonnaringis või kogukonnaringis diskreetselt ning õiglaselt lahendada.
- Hoiduda igasugustest pidudest, kus on uskmata muusika, tantsud ja mo-

raalitud laulud. Samuti keelata lapsi pühapäevadel teiseusulistega nende jumalateenistustest osa võtmast.

- Teie lapsed peavad kodus magama ja nii kaua kõik võimalik kodus vanemate juures elama, et sellisel viisil välisest halvast mõjust eemal olla.

- Te peaksite vältima seda, et lapsed kodust kaugetes ülikoolides õpivad, kus nad internaatides elama peaksid. Muidu kaotame oma lapsed ja nad assimileeruvad selle ühiskonnaga.

- Me peame toituma ainult halal toiduainetest ning hoiduma kindlasti

keelatud, ka suitsust, mõnuainetest ja muust kergesti kättesaadavast haramist.

Väljaspool koduseinu:

- Me peame oma lapsed viima islami-lasteaedadesse ja islamikoolidesse.

- Samuti peame oma lapsi moskeesse saatma, et Žumua loengutest, ühispalvetest, loengutest, seminari-dest, ettekannetest osa võtta.

- Me peame lastele ja noortele looma sportimisvõimalusi, kus on moslemite järelvalve.

Terrorismiohu sihtmärkide kaitse

Kõikjal maailmas püüavad julgeolekuasutused terrorismiakte ära hoida ennetusmeetmetega, mille all mõeldakse sageli vaid teabe kogumist ning töötlemist arengusuundade ja ohu hindamiseks. Samas on terrorismiaktide ärahoidmisel oluline roll ka sellel, kui tõhusalt on tagatud tõenäoliste sihtmärkide turvalisus. Kaitsepolitseiamet jätkab riigi toimimise seisukohalt tähtsate suure rünnakuriskiga objektide valdajate nõustamist, tagamaks tugeva heidutusega kaitseüsteemide olemasolu. Samuti on eesmärgiks kujundada ühtsed alused, millised kaitsemehhanismid ja kuidas rakenduvad juhul, kui ohutase peaks tõusma.

Hädaolukorra seaduse kohaselt peetakse suure rünnakuriskiga objektiks elutähtsa teenuse osutamiseks

kasutatavat territooriumit, ehitist või seadet, mille füüsiline kahjustamine või hävitamine häiriks oluliselt kogu elutähtsa teenuse toimepidevust ning

planeerimisel või renoveerimisel ning need on heaks abimaterjaliks lähteülesannete koostajatele ja projekterijatele.

Igapäevased turvameetmed peavad heidutama proovimast, võimaldama ründe korral nõuetekohaselt reageerida ning minimeerima inimeste hukkumise võimaluse.

mille ründamiseks on seetõttu suurem tõenäosus. Vabariigi Valitsus on määrusega kehtestanud nende objektide kaitsmise nõuded: füüsiline välispiir, sisse- ja väljapääsu kontrollsüsteem, jälgimisseadmetiku kasutamine, valgustus, turvaklaaside kasutamine ning mehitatud valve.

Kaitsepolitseiameti ülesanne on objektidele esitatud nõuete täitmise järelvalve. Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud miinimumnõudeid tuleb arvesse võtta hoonete ehitamise

Kindlasti ei saa miinimummeetmed välistada, et põhjalikult planeeritud rünnakuga objekti kahjustada või isegi hävitada ei saaks. Igapäevased turvameetmed peavad heidutama proovimast, võimaldama ründe korral nõuetekohaselt reageerida ning minimeerima inimeste hukkumise võimaluse, varalise kahju ning tagajärgede negatiivse mõju riigi majandusturvalisusele.

Arvestades nii Eestis, meie lähiriikides kui ka kogu maailmas toimunut, on selge, et investeeringud piisavatesse turvameetmetesse tuleb teha mitte rünnakute järel, vaid enne. Investeeringute mahu vähendamise põhjendamine Eesti kontekstis ründe väikese tõenäosusega on lühinägelik. Ainuüksi Euroopas toimunu näitab, et ükski riik pole ohtude eest kaitstud iseenesest – rünnakuriske tuleb kaaluda ja püüda maandada.

Objekti avatuse ja turvalisuse vahel tuleb leida tasakaal

Turvalisuse tagamise alus on riskide hindamine, milles arvestatakse:

- võimalikke rünnakuohte;
- eesmärgi, mida soovitakse rünnakuga saavutada;
- ründaja(te) võimalikku motivatsiooni;
- isikute ja organisatsioonide ründe võimekust ja selle tõenäosust;
- konkreetse objekti olemust ja asukohta;
- võimalikke tagajärgi.

Ründamast heidutavate turvameetmete kasutamiseks tuleb sageli muuta mugavusest ja ainult avatusest lähtuvat mõttemaailma. Turvameetmeid ei kehtestata töötajate ega külastajate õiguste piiramiseks, vaid inimeste turvalisuse tagamiseks ja teabe kaitseks. Tulenevalt objekti iseloomust on need *ex tempore* selle loomulikuks osaks ning maailmas toimunut arvestades võiksid tunduda niisama enesestmõistetavad kui lukk meie koduksel. Avatud ühiskonnas peab olema ka turvaline.

Vastuvõetavaks riskitasemeks vajalikud meetmed

- füüsilised: standarditel põhinev süsteem personali, teabe ja vara kaitseks, mis peab vähendama rünnaku tõenäosust, kuna objekti kaitsemeetmed muudavad efektiivse ründe keeruliseks;
- protseduurilised: füüsilise kaitsega kombineeritud standardid, toimingud ja juhised nagu ohuga seonduv hoiatamine, tuvastamine, kaitsmine, reageerimine; peavad tagama, et töötajad teavitaksid turvalisuse eest vastutavaid isikuid võimalikest kahtlastest juhtumitest või ebatavalistest intsidentidest;
- tehnilised: häire- ja valvesüsteemid, olemuselt tuvastussüsteemid, ent kui tahes kulukas tehnika ei asenda siiski kaitstava objekti ehituslikke kaitsemeetmeid ja mehitatud valvet, vaid ainult täiendab neid.

Seega tuleb objektil võimalikke ohustenaariume vaagides leida rünnakuga realiseeruva vastuvõetava riskitaseme ning turvalisuse tagamiseks eraldatavate investeeringute vahel tasakaal.

2012. aastal kinnitati Vabariigi Valitsuse korraldusega esmane suure rünnakuriskiga objektide loetelu, mis hõlmab peamiselt riigi toimimise seisukohalt oluliste valdkondade riigiasutusi ning riigi osalusega äriühinguid. See loetelu on kogumina piiratud tasemel salastatud teave. Kindlasti jätkub ka tuleval aastal arutelu, mis kriteeriumite alusel millised objektid veel nimekirja lisada. Suure rünnakuriskiga objekti valdaja on kohustatud tagama alalise füüsilise kaitse ning koostama riskianalüüsi ja meetmete plaani. Neid dokumente koostades saab täpsemalt kindlaks määrata konkreetse objektiga seotud ohud ning täien-

dada julgestusmeetmeid kaitseplaanides. Nimekirja kantud objektide valdajatega kavandab kaitsepolitsei koostööd määratud kontaktisikutega võrgustiku kaudu, andes üldisest ohuhinnangust lähtuvalt sisendeid iga-aastaselt konkreetse objekti riskianalüüsi ja füüsilise kaitse plaani. Tulenevalt objekti eripärast saab niimoodi tähtsuse järjekorda seada esmavajadused, et kasutada eraldatud raha võimalikult efektiivselt.

Rünnakute ennetamisel on oluline võimalikult kiiresti saada kontaktisikutelt infot objektiga seotud kahtlastest juhtumitest. Selleks tuleb objekti valdajal analüüsida toimuvaid sündmusi (aeg, koht ja asukohaga seotud taust) ning kui need eristuvad tavapärastest ega sobi üldisesse igapäevasesse konteksti, tuleks neid ohuna käsitleda ja info edastada.

Ohutrendid

Esiteks on viimastel aastatel sagedamini nähtud nn üksikute huntide rünnakud, milleks on pahatihti massitulistamised rahvarohkes kohas. Erinevate ohuhinnangute kohaselt püüab ka Al-Qaeda rünnata just rahvarohkeid kohti ning rünnakuid kavandatakse oluliste objektide vähem turvatud aladele, saavutades väiksema ressursiga sama efekti nii majandusliku kahju kui ka massimeedia kajastuse näol. Teiseks on Euroopas plahvatanud ka mitu kirjapommi, mistõttu postisaadetiste läbivaatuse ja liikumise kord, eriti enim ohustatud asutustes, on väga oluline.

Viimase paari aasta näited üksiküritajate rünnakutest Euroopast

18. juulil 2012 plahvatas Bulgaarias Burgase linna lennujaama turismi-

busside ootealal isevalmistatud lõhkeseadeldis. Plahvatuses sai surma 7 inimest: 5 Israeli turisti, bussijuht ning plahvatusse toimepanija ise.

22. juulil 2011 tappis Anders Behring Breivik tulirelvaga Utøya saarel 69 inimest ning pommiplahvatustega Oslos 8 inimest. 24. augustil 2012 ette loetud kohtuotsuse järgi tunnistati Breivik süüdivaks ja ta mõisteti 21 aastaks vangi.

2011. aasta lõpus jõudsid Poola julgeolekuteenistused jälile Krakówi põllumajandusülikooli abiprofessorile, kes valmistas ette terrorirünnakut Poola parlamendi vastu. Enda sõnade kohaselt tahtis dr Brunon K. külvata rohkem hävingut kui Norra massimõrvar, öeldes et Breivik tegi vigu, mida tema poleks korranud. Dr Brunon K. kavandas rünnakut Poola riigieelarve arutamise ajale, millal oluks hoones nii president kui ka peaminister. Kahtlusalune oli tellinud neli tonni lõhkeainet ning kavatses lõhkeainet täis autoga rammida parlamendihoonet.

13. detsembril 2011 Belgias Liège'is toimunud granaadirünnakus sai surma 4 inimest (17- ja 15-aastane nooruk, 75-aastane naine ja 18-kuune laps). Kokku sai rünnaku tagajärjel viga veel 75 inimest. Rünnaku sooritas samas linnas elanud 33-aastane Nordine Amrani, kes oli peale granaatide relvastatud ka Kalašnikovi automaadiga. Amrani on kohtulikult karistatud kanepi kasvatamise ja kümnete tulirelvade ning relvadetailide omamise eest.

13. detsembril 2011 Firenzes Piazza Dalmazial avas tule Itaalia paremäärmusliku rühmitise Casa Pound liige 50-aastane Gianluca Casseri, tappes kaks Senegali päritolu tänavakauplejat ja haavates kolme. Sealt edasi sõitis mees populaarsele San Lorenzo tu-

rule, kus ta uuesti tule avas ning kahte Aafrika päritolu tänavakaubitsejat haavas. Rünnaku lõpuks lasi tulistaja ka ennast maha.

11. augustil 2011 ründas Karen Drambjan Tallinnas Kaitseministeeriumi, kasutades tulirelva ja loopides isevalmistatud lõhkeseadeldisi, ning võttis mitu ministeeriumis töötanud isikut oma kontrolli alla. Drambjani tulistatud kuulidest said pihta kaks politseiametnikku, Drambjan ise hukkus tulevahetuses politseiametnikuga.

Postisaadetitest kirja- pommide näited lähi- minevikust

Detsembris 2011 saadeti kirjavomm Deutsche Banki juhile Josef Ackermannile. Panga Frankfurti peakorteris avastatud A5 suurusega ümbriku saatjaks oli märgitud samuti Frankfurtis asuv Central European Bank. Turvateenistus avastas Ackermanile adresseeritud kirja röntgenläbi-vaatusel.

31. märtsil 2011 toimus Šveitsi firma Swissnuclear kontoris saabunud postisaadetiste läbivaatamisel plahvatus, milles said kaks töötajat viga.

1. novembril 2010 plahvatas Ateenas erakullerfirma töötaja käes ümbrikus isevalmistatud lõhkeseadeldis. Kiri oli adresseeritud Mehhi-ko saatkonnale Ateenas. Politsei pidas plahvatusse järel kinni kaks meest ja kaks naist. Uurimise käigus leiti kinnipeetutelt veel ümbrikus lõhkeseadeldisi, mis olid adresseeritud Belgia saatkonnale ja Prantsuse presidendile Pariisi.

2. novembril 2010 leiti samalaad- sed saadetised Bulgaaria, Tšiili, Šveitsi, Saksamaa ja Venemaa saatkonnas.

Bulgaaria ja Šveitsi saatkonnas need ka plahvatasid, inimesed viga ei saanud. Ateena lennujaamas kauba ru- tiinse läbivaatuse käigus leiti sarnased lõhkeseadeldised, mis olid adresseeritud Euroopa Kohtusse ja Europoli. Samal päeval tuvastati ka Saksamaal Berliini föderaalkantseleisse saabunud ümbrikust läbivalgustuse teel samalaadne lõhkeseadeldis.

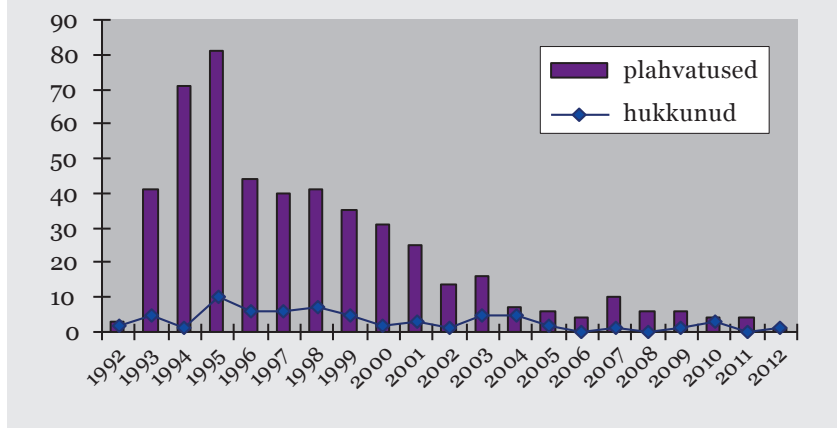
29. oktoobril 2010 avastati Dubai lennukiga läbi Jeemeni transpordi- tavast kaubasaadetisest lõhkeseadeldised. Saadetised olid adresseeritud juudi sünagoogidele Chicagos. Saatja andmeid postisaadetistel ei olnud, kuid oletatakse Al-Qaeda osalust. Kauba liikumistekonda ja asukohta sai jälgida veebikeskkonnas. Kauba- saadetistest leiti printerid, mis olid modifitseeritud lõhkeseadeldisteks. Printerite toonerikassetid olid täide- tud lõhkeainega. Lõhkeseadeldised taheti plahvatama panna mobiiltele- foni abil.

Eesti kirjavommi saatmise näi- ted jäävad rohkem kui 10 aasta tagusesse aega.

17. detsembril 1999 saadeti raama- tuks maskeeritud kirjavomm Tallinna kesklinnas elavale ärimhele. Mees sai plahvatuses kergelt viga, kui asus postipakis saabunud raamatut lehit- sema.

6. märtsil 2000 saadeti Tartus kirjavomm kunstnikule. Kuller- postiga saabunud kirja saatjaks oli märgitud muuseum, millega kunst- nik polnud kunagi kokku puutunud. Adressaat helistas saatjaks märgitud muuseumi, kus aga kirjast midagi ei teatud. Halvimast päästis politseile teatamine, misjärel väljakutsutud eri- demineerijad pommi kahjutuks tegid.

Aastatel 1992 – 2012 toimunud lõhkematerjalide plahvatused Eestis

Lõhkeseadeldistega seotud kuriteod

2012. aastal nõudis lõhkeseadeldise plahvatus Eestis inimest. 14. jaanuari hommikul kella 9 ajal plahvatas Ida-Virumaal Sillamäel Gagarini tänaval viiekorruselise elamu neljanda korruse korteris lõhkeseade, mis tappis 1978. aastal sündinud korterielaniku Dmitri. Plahvatus oli sedavõrd tugev, et rebis ohvrilt käed, jalad ja pea. Hoonet sai kahjustada ka plahvatuse järel

seadeldis, mille päästemehhanismi ehitus ja selle kinnitus auto põhja all viitasid sellele, et see pidanuks plahvatama auto liikuma hakkamisel. Seda siiski ei juhtunud ning hommikul last kooli viima läinud ärimees ja tema 11-aastane poeg jäid ellu. Kuulnud sõidu algul auto alt imelikku heli, lasi ärimees oma kolleegidel kesklinna kontori juures auto üle vaadata ning siis kahtlane seadeldis avastatigi ja teavitati õiguskaitseasutusi. Kehtestatud ohutsoonis eemaldasid Pääs-

mise käigus täpsemalt tuvastati, et lähemalt kirjeldada lõhkeseadeldise konstruktsiooni. Kaitsepolitsei pidas kahtlusalused kinni kaks kuud pärast seadeldise avastamist. Mehi kahtlustatakse mõrvakatses lõhkeseadeldise abil üldohtlikul viisil ja omakasu motiivil. Samuti süüdistatakse neid lõhkeseadeldise ja suure koguse lõhkeaine ebaseaduslikus käitlemises. Lõhkeseadeldise komponente ja lõhkeainekogust arvesse võttes saab kahtlusetat väita, et kui see oleks plahvatanud, kujutanuks see lisaks plahvatuse ajal autos viibinutele väga suurt ohtu ka lähedal asuvate inimeste elule ja tervisele ning põhjustanuks arvestatavat kahju varale lähipiirkonnas. Mäletame, et 1990. aastatel kasutasid kurjategijad isevalmistatud tugeva jõuga lõhkeseadeldisi sageli arveteklaarimiseks, kuid viimastel aastatel ei ole seesuguseid inimeste ja keskkonnale tõsist ohtu kujutavaid lõhkeseadeldisi enam kasutatud. Karistusseadustik näeb üldohtlikul viisil, omakasu motiivil või lõhkeseadeldise abil toime pandud mõrva eest süüdimõistmise korral karistusena ette vabaduse võtmise kaheksast kuni kahekümne aastani või eluaegse vangistuse. Kahte süüdistatavat ning veel ühte isikut kahtlustatakse peale eelmainitu suures koguses narkootilise aine marihuaana ebaseaduslikus käitlemises, kuna ühe kahtlustatava isiku kasutatud Tallinnas asuvast garaažist leiti läbiotsimise käigus marihuaanakogus, millest piisanuks narkojoobe tekitamiseks hinnanguliselt kuni 500 inimesele. Väiksemates kogustes saadi marihuaanat kätte ülejäänud kahe narkokuriteos kahtlustatava elukohtast.

Kaitsepolitsei tunneb jätkuvalt muret, et lõhkematerjali ja -seadeldisi hoitakse ebaseaduslikult korrusmajade korterites, kus need ohustavad mitte ainult hoidjat ja tema peret, vaid ka teisi majas elavaid inimesi. Isegi kui väiksemate plahvatuste pu-

Viimastel aastatel ei ole Eestis kurjategijad omavaheliseks arveteklaarimiseks inimestele ja keskkonnale tõsist ohtu kujutavaid lõhkeseadeldisi kasutanud.

puhkenud põlengu ja kustutusveetõttu. Kriminaalmenetluses tuvastati, et Dmitri käes plahvatanud isevalmistatud lõhkeseadeldis sisaldas lõhkeainetena trotüüli ja heksogeeni. Peale plahvatanud lõhkeseadeldise leiti korterist veel 295 grammi trotüüli. Kuna plahvatuse põhjustanud ning ebaseaduslikult lõhkeainet käidelnud Dmitri hukkus, siis kriminaalmenetlus lõpetati.

Paraku ei olnud Ida-Virumaal aset leidnud traagiline plahvatus ainsaks lõhkeseadeldisega seotud kuriteoks 2012. aastal. 31. mai hommikul avastati läbi Tallinna kesklinna tööle sõitnud ärimähe maasturi Mercedes-Benz põhja alt isevalmistatud lõhke-

teameti Demineerimiskeskuse Põhja-Eesti pommigrupi demineerijad lõhkeseadeldise ning viisid kesklinnast turvaliselt minema. Ohutuskaalutlustel lõhati osa lõhkeseadeldisest veel samal õhtul polügoonil. Juhtunu asjaolude väljaselgitamiseks alustas kaitsepolitsei kriminaalmenetlust, mille eeluurimisega jõuti lõpule 2012. aasta detsembriks ning kriminaalasja materjalid edastati Põhja Ringkonnaprokuratuuri. Prokuratuur saatis 2012. aasta viimastel päevadel süüdistusakti Harju Maakohtule.

Kuna aastaraamatu koostamise hetkeks ei olnud selles kriminaalasjas veel kohtulikku arutelu toimunud, ei saa me praegu avaldada, mida uuri-

hul jäävad terveks korterite ja korruste vahelised konstruktsioonid, põhjustab plahvatus sageli tulekahju, mille põlengu kuumus ja ving on tõsiselt ohuks naabrite elule, tervisele ja varale. Traagilisi näiteid ei ole vaja otsida kaugest minevikust – 2012. aasta plahvatus Sillamäe korrusmajas ning viimaste aastate üks traagilisemate tagajärgedega plahvatusi 28. märtsil 2010 Tallinnas Kuldnoka tänava 9-korruselise maja korteris. Kuldnoka tänava plahvatuses ja sellele järgnenud tulekahjus hukkusid kohapeal kaks inimest, plahvatuse tekitanud 38-aastane Sergei ning tema elukaaslase aastane tütar. Raskeid vigastusi sai plahvatanud eluruumi peal korteris elanud 1925. aastal sündinud Vladimir, kes poolteist kuud hiljem suri. Peale nimetatute said vigastada veel viis inimest, nende hulgas peretüli väljakutsele reageerinud politseinik. Plahvatus kahjustas oluliselt elamu konstruktsioone. Tulekahju kustutusvesi rikkus mitme sama trepikoja korteri sisustuse. Uurimine tuvastas tookord, et Kuldnoka tänava plahvatusel eelnes alkoholijoobes Sergei ja tema elukaaslase peretüli, mille mees lõpetas enda õhkulaskmisega.

Kokku kõrvaldati 2012. aastal kaitsepolitsei menetluses olnud kriminaalasjade uurimise käigus ebaseaduslikust käibest 80,8 kg lõhkeainet, 13 granaati, 197 detonaatorit, 14 sütiikut, 14 miini/mürsku.

Tulirelvade, nende oluliste osade ja laskemoona ebaseadusliku sisse- ja väljaveoga seotud kuritegude uurimisest

2012. aastal võttis kaitsepolitsei kriminaalasjade uurimisel ära 51 ebaseaduslikku tulirelva ja 2210 padrunit. Lõpliku kohtulahendini jõudis 2012. aastal neli kriminaalasja, mis

käsitlevad aastatel 2009–2011 toime pandud kuritegusid.

Peale tulirelvade ebaseadusliku käitlemise kuritegude uurimise aitas kaitsepolitsei sulgeda ebaseaduslike relvade salakaubaveo kanali. Jõudes infoni võimaliku piiriülese ebasea-

Koostöös Läti kaitsepolitseiga sulgesime ebaseaduslike relvade salakaubaveo kanali ning tõkestasime ka terroristidele vajaliku ründearsenali kättesaadavust. Fotol Lätis kurjategijatel võetud relvad.

dusliku relvakaubandusliku tegevuse kohta, millega võivad olla seotud ka Eestis elavad isikud, hakkasid kaitsepolitsei töötajad infot põhjalikumalt kontrollima ning tuvastasid isikud, kes võivad tulirelvade ebaseadusliku väljaveoga seotud olla. Koostöös Läti kaitsepolitseiga tuvastati, et need isikud tegelevad laskekõlbmatuks muudetud tulirelvade uuesti laskekõlblikuks muutmise ehk deaktiveeritud tulirelvade reaktiveerimisega. Edasi oli kurjategijatel kavas relvad ebaseaduslikult turustada. Kogutud teabe kohaselt hangiti tulirelvad Tšehhist ja Slovakiast ning muudeti laskekõlblikuks Lätis ja Eestis.

Kui oldi kogunud piisavalt infot tulirelvade ebaseadusliku väljaveo uurimise alustamiseks, selgus, et Põhja prefektuuri kolleegid on samade isiku-

te suhtes alustanud kriminaalmenetlust tulirelvade riigisisese ebaseadusliku käitlemise asjas. Prokuratuuriga kooskõlastades edastas kaitsepolitsei teadaoleva info ametivendadele Põhja prefektuurist, aidates ka edaspidi kaasa kurjategijate tabamisele. Samal ajal jätkasid kaitsepolitsei ametnikud

koostööd Läti kaitsepolitseiga täiendava info kogumiseks.

2012. aasta augusti alguseks olid ametkondade koostöö ja selle käigus kogutud tõendid piisavad, et pidada Eestis ja Lätis kinni isikud, keda oli alust kahtlustada tulirelvade ebaseaduslikus sisse- ja väljaveos. Eestis läbiotsimised teostanud Põhja prefektuuri töötajad said kahtlustatavatelt kätte kaheksa püstolkuulipildujat ja neli püstolit. Läti kaitsepolitseinikud said Lätis tehtud läbiotsimistel isikutelt kätte 31 reaktiveeritud tulirelva, mille hulgas oli peamiselt Kalašnikov-tüüpi automaate. Eestis on nendes kuritegudes kahtlustus esitatud kuuele, Lätis kolmele isikule. Uurimine kestis 2012. aasta lõpuni ning õigusemõistmine ootab ees 2013. aastal.

AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE UURIMINE

Võrumaal mõrvatud metsavendade salahaua avastamine ja uurimine

2011. aastal teatati Kaitsepolitsei ametile sõjahaua või salajase matmispaiga tunnustega kohast Võru vallas Võru linna piirist 1,6 km kaugusel Võru-Valga maantee ääres Reedopalu metsas. Sündmuskoht langes kokku kohalike elanike ja endiste metsavendade lähedaste ütlustega võimalikust Nõukogude okupatsioonivõimu ohvrite salahauast.

Kaitsepolitsei asus teateid kontrollima Nõukogude võimuorganite poolt tsiviiliskute tapmist käsitleva krimi-

naalmenetluse raames inimsusvastase süüteo ja tsiviilelanikkonna vastase ründe tunnustel. Augustis 2011 tegid kaitsepolitsei uurijad koos kaasatud ekspertidega sündmuskohtal esimesed väljakaevamised, mis tõid märgistamata ühishauast päevavalgele kümne inimese luustikud tsiviilrõivaste jäänustega. Väljapuhastatud luustikud anti üle Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile (EKEI) meditsiinilise kriminalistika ekspertiisiks.

EKEI-s tehtud põhjalik ekspertiis tuvastas, et ühishauda maetud seitse meest (sealhulgas üks alaealine nooruk) ja kolm naist olid surnud vägivaldsesse surma vähemalt 40 aastat

tagasi. Ekspertiisidega tuvastatud vigastused maalisid inimeste surmast ja surnukehade rüüvetamisest juba pildi, mis ei lange kokku tüüpiliste lahingus saadud vigastustega. Ohvreid oli korduvalt tulistatud täpselt pähe ja rindu, teistes kehapiirkondades esines kuulihaavu oluliselt vähem. See viitab abitus seisundis, näiteks haavatud ohvri sihilikule tapmisele väikeselt vahemaalt valanguga või korduvate üksiklaskudega samast suunast. Peale selle oli inimesi tugevalt pekstud kõva tõmbi piiratud jäiga kontaktpinnaga esemega pähe ja näkku. Tõenäoliselt olid tapetute näod surmajärgselt pussikabadega sisse pekstud, et raskendada nende

äratundmist, kui kohalikud elanikud peaksid ühishaua avastama. Samuti on mitmel ohvril vaagnaluude murud, mis võivad olla tekkinud raske tõmbi eseme löögist või tugevast survest, näiteks autoga kehast ülesõitmisest.

Samal ajal meditsiinilise ekspertii-siga asusid uurijad läbi töötama informatsiooni Võru piirkonnas pärast II maailmasõda kadunuks jäänud isikute ja toimepandud tapmistele kohta. Kuna ühes piirkonnas 10 inimese korraga või ajaliselt lähestikku kadumine ei olnud Eestis igapäevane sündmus isegi II maailmasõjale järgnenud kommunistliku terrori ajal, oli uurimise algusest peale tõenäoline versioon ennast NSV Liidu okupatsioonivõimude repressioonide eest kaitsnud suurema metsavendade salga või mitme väiksema salga liikmete tapmisest lühikese ajavahemiku jooksul.

Eesti Vabariigi ega NSV Liidu jaoks ei lõppenud II maailmasõda 1945. aastal. Eestis, Lätis, Leedus, Lääne-Ukrainas ja teistes aastatel 1939–1940 okupeeritud piirkondades puhkes ulatuslik relvastatud vastupanuliikumine, mille mahasurumine kujunes nõukogude võimu jaoks ootamatult raskeks ja aeganõudvaks. Sõjajärgsetel aastatel ei põlanud kommunistid vastupanu lõpliku ja kiire lämmatamise nimel ära ainsatki meetodit: korraldati sõjalis-tšekistlikke operatsioone ja küüditamisi, värvati mõrvaragente ja piinati kinnivõetuid. Kõigist käskudest, püüdlustest ja korduvatest tähtaegadest hoolimata ei õnnestunud rahvuslikku relvastatud vastupanu ja elanike allumatust murda kuni 1950. aastate keskpaigani.

Viimane Moskvast koordineeritud suurem sõjaline rünnak vastupanuliikumise mahasurumiseks leidis aset 1953. aastal. NLKP Keskkomitee võttis 30. detsembril 1952 vas-

tu järjekordse otsuse, millega Balti, Ukraina ja Valgevene liiduvabariike kohustati lähiajal lõpetama kõigi seni arvelolevate vastupanugruppide ja põrandaaluste organisatsioonide tegevus. Kommunistliku partei otsusele tuginedes andis NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Ministeerium (MGB) 24. jaanuaril 1953 välja käskkirja nr 0062, mis kandis pealkirja „Abinõudest natsionalistliku põrandaaluse ja selle relvastatud bandede likvideerimisel Ukraina ja Valgevene lääneoblastites, Leedu, Läti ja Eesti NSV-s“. NSV Liidu julgeolekuministri käskkiri kohustas ministeeriumi vabariiklike allasutusi välja töötama konkreetsed plaanid kõigi vastupanugruppide ja -organisatsioonide purustamiseks.

31. jaanuaril 1953 oli Tallinnas nõupidamine, kus osalesid MGB kohalik juhtkond ja keskstruktuuri osakondade ülemad. Praktiliste tege-

ja võimalused“. 2. veebruaril 1953 toimus Tallinnas metsavennasalkade likvideerimise eest vastutavate Eesti NSV julgeolekuministeeriumi juhtivtöötajate instrueerimine, pärast mida nad komandeeriti neile määratud piirkondadesse. 10. veebruaril 1953 edastas V. Moskalenko Moskvasse juba üksikasjalise „Abinõude plaani natsionalistliku põrandaaluse ja selle relvastatud bandede likvideerimiseks Eesti NSV-s“. Plaan nägi ette 15 Eestis teadaoleva metsavennasalga ja 91 üksikmetsavenna hävitamist, üles oli loetud vastupanusalkade teadaolev liikmeskond, kõik neid jälitavad agendid ja vastutavad tšekistid.

1953. aasta alguses luges MGB „banditismist enim saastunud“ piirkonnaks Eestis Vastselliina ja Võru rajooni. MGB kohaliku 2-N osakonna andmeil tegutses seal 4 metsavennasalka kokku 30 liikmega, kes teada-

Sõjajärgsetel aastatel ei põlanud kommunistid vastupanu lõpliku ja kiire lämmatamise nimel ära ainsatki meetodit: korraldati sõjalis-tšekistlikke operatsioone ja küüditamisi, värvati mõrvaragente ja piinati kinnivõetuid.

vuskavade koostamine tehti julgeolekuministeeriumi 2-N ja 5. osakonna ülesandeks, teisi struktuuriüksusi kohustati maakondadesse lähetama kogenumad operatiivtöötajad. MGB 2-N osakonna ülesanne oli võitlus „nõukogudevaenuliku natsionalistliku põrandaaluse liikumise ja mässuliste terroristlike rühmitistega“ ehk metsavendade ja vastupanuorganisatsioonide liikmetega. 5. osakond tegeles „nõukogudevaenuliku elemendi“ väljaselgitamisega õpilaste, haritlaste ja vaimulike hulgas, samuti jälitati lendlehtede levitajaid ja koostajaid. Eesti NSV julgeolekuministri Valentin Moskalenko korraldusel tuli nüüd käskkirja nr 0062 täitmiseks „mobiliseerida kõik olemasolevad vahendid

olevalt tegutsesid ka Pihkva oblastis ning Lätis. Suurimat peavalu valmistas neist julgeolekule Richard Vähi (s. 1918) juhitud salk, mille koosseisus arvati olevat seitse isikut.

Richard Vähi metsavennasalga kohta oli MGB juba mitu aastat varem avanud agentuuritoimiku «Ползучие» („Roomajad“). Richard Vähi ja tema abikaasa Elsa olid 1949. aastal kuulunud kulakute nimekirjas küüditamisele, kuid neil õnnestus operatiivgrupi eest pääseda. Uute repressioonide hirmus asus Richard Vähi end metsavennana varjama Misso ümbruses, Elsa Vähi peitis end esialgu oma meheõe Julie Härmi talus. 7. märtsil 1951 ründas MGB Kunds-

Richard ja Elsa Vähi, kelle Nõukogude tšekistid mõrvasid 29. märtsil 1953 Puutlipalus

küla lähedal asunud Saika punkrit, tappes puhkenud lahingus kuus metsavenda. Ründajad kaotasid surnute-na viis sõdurit. Richard Vähi sai haavata, kuid tal läks korda koos kaaslas August Kuusiga piiramisrõngast välja murda. Meeste tabamiseks käivitati tõeline suuoperatsioon, mille käigus otsiti läbi nii Eesti kui ka Läti piiriäärseid talusid ning piinati ja represseeriti veel mitmeid metsavendi abistanud kohalikke elanikke. Vangistamise ja vägivalla vältimiseks asusid nüüd end metsas varjama ka Elsa Vähi ja Julie Härmi perekond. 1951. aastal liitus metsavendadega Richard Vähi vend Rafael Vähi.

Pärast Saika punkrilahingut Nõukogude julgeoleku poolt metsavendade sugulaste ja abistajate ülekuulamistel kasutatud ebainimlikest meetoditest annavad tavatult detailse ülevaate MGB Eriinspeksiooni materjalid: „1951. aasta märtsi lõpus ja aprilli alguses peeti Burakovi (MGB Vastseliina rajooniosakonna ülem Grigori Burakov) ja Trussovi (MGB Vastseliina rajooniosakonna ülem asetäitja Aleksandr Trussov) poolt ebaseaduslikult kinni kodanikud (August) Raag, Enda Eenla, Ludvig Eenla ja (Karolina) Härm ning 1951. aasta juulis kodanik (Peteris) Kitle. Ülekuulamistel kuritegude mitteomaks-

võtmise korral kasutasid Burakov ja Trussov teiste MGB osakonna töötajate juuresolekul nimetatud kodanike peal elektrivoolu telefoniaparaadist, kinnitades paljastatud juhtmeotsad neile sõrmede ja varvaste külge. Lisaks sellele kinnitati juhtmeotsad kodanik Raagile hammaste ja kodanik Kitlele pea külge, misjärel anti tele-

foni käepidet pöörates elektrilöök.” Peale elektriga piinamise kuulus tšekistide tavaarsenali vangistatute julm peksmine. Kaitsepolitseile on sellised juhtumid teada enamasti kannatanute ja teiste tunnistajate ütluste kaudu. MGB Eriinspeksiooni dokumente, mis kirjeldavad piinamisi, on arhiivis vähe, kuna sageli oli „füüsiline mõjutamine” sanktsioneeritud julgeolekuministri enda allkirjaga ja selle detaile kirjalikult ei täpsustatud.

1953. aastal koostatud metsavendlusvastase võitluse plaanis seisis Richard Vähi juhitud salk tähtsuselt juba esikohal. Kuigi R. Vähi ja tema kaaslaste arvele sai kirjutada vaid eluspüsimiseks hädavajalike toidu- ja tööstuskaupade võtmised poodidest, ei andestatud talle ellu jäämist Saika punkrilahingus. Salga lõpliku likvideerimise eest kandis vastutust 12-liikmeline MGB ohvitseride grupp, mille eesotsas seisis Eesti

Metsavend Richard Vähi tütreaga. Pereisa valis metsavennasaatuse 1949.a. märtsis, sest tema toona pooleaastane tütar poleks küüditamist üle elanud. Paljudelt 1940.-1950. aastail sündinud lastelt võttis kommunistlik terror isa, ema ja kodu.

NSV julgeolekuministri asetäitja polkovnik Aleksandr Tšernov isiklikult. Gruppi kuulusid veel MGB kohaliku 2-N osakonna 1. jaoskonna ülema asetäitja vanemleitnant Valter Mürk, 2-N osakonna vanemoperatiivvolinik kapten Mihhail Kalikov, Vastseliina rajooniosakonna ülema asetäitja vanemleitnant Nikolai Panikovski, 5. osakonna vanemoperatiivvolinik vanemleitnant Konstantin Kuznetsov, 5. osakonna jaoskonnaülema asetäitja kapten Vladimir Kukanov, uurimisosakonna jaoskonnaülem major Nikolai Lapšin ning uurimisosakonna vanemuurijad Nikolai Gontšarov, Aleksei Pärnasalu ja Randar Hiir. Veel kolm tšekisti oli Võrumaale appi saadetud MGB Pihkva oblastivalitsusest. Metsavendade ründamiseks oli ohvitseride käsutuses kohalik MGB väeosa.

Peale Richard Vähi salga varjas end Võru ja Vastseliina piirkonnas veel arvukalt kohalikke elanikke, kes lootsid leida metsast kaitset okupatsioonivõimu üha jätkuva vägivalda ja terrori eest. Paljudele neist kujunes julgeolekuorganite 1953. aasta suuraktsioon siiski saatuslikuks. 28. veebruaril 1953 rünnati Härämäe punkrit,

ENSV julgeolekuminister V. Moskalenko, kes sanktsioneeris metsavendade tapmist ja ülekuulatavate piinamist

Salga lõpliku likvideerimise eest kandis vastutust 12-liikmeline MGB ohvitseride grupp, mille eesotsas seisis Eesti NSV julgeolekuministri asetäitja polkovnik A. Tšernov isiklikult

kus tapeti kaks ja arreteeriti kolm metsavenda. 15. märtsil 1953 järgnes lahing Vossa punkri juures, tulevahetuses hukkus neli ja vangistati üks metsavend. Peamiseks sihtmärgiks oli tšekistidele aga endiselt Richard Vähi salga likvideerimine.

Peale elektriga piinamise kuulus tšekistide tavaarsenali vangistatute julm peksmine.

27. märtsil 1953 rünnati Viglasoo punkrit, kus varjasid end Rafael Vähi ja tema õe Julie Härmi perekond. Alles eelmisel päeval olid Viglasoo punkrit külastanud Richard Vähi koos salgakaaslase Endel Leimani-ga. Öhtul naasid mehed oma punkrisse Puutlipalu metsas. Viglasoo punkrilahingus tapeti Rafael Vähi ja tema 17-aastane õepoeg Väino Härmi, ühtlasi arreteeriti Väino Härmi vanemad Julie Härmi ja Aleksander Härmi. Punker hävitati.

Vaid kaks päeva hiljem ründasid tšekistid Puutlipalu punkrit. Punkri asukohta sunniti taaskord piinamisega (tšekistide keeles „visa töötuse” ja „rea operatiivsete kombinatsioonide järel”) avaldama kohalikkude talumeest Joosep Piholaant, keda dokumenti-

des nimetatakse „legaalselt elavaks bandiidiks”. Operatsioon punkri leidmiseks algas 29. märtsi 1953 varahommikul. J. Piholaan juhatas ründajad kahel korral punkrist eemale, kus ala küll mõlemal korral ümber piirati, kuid punkrit ei leitud. Pärast uut „töötlust” kapten Mihhail Kalikovi poolt viis J. Piholaan operatiivgruppi punkri lähedusse. Metsavennad keeldusid alla andmast ja otsustasid ennast kaitsta. Puutlipalu punkrilahing vältas kolm tundi. Kõik punkris olnud 8 metsavenda langesid. Tapeeti Richard Vähi, Elsa Vähi, August Kuus, Endel Leiman, August Kurra, Karl Kaur, Lehte-Kai Ojamäe ja Leida Grünthal. Ründajatest sai surma üks ja haavata kaks sõdurit.

Enamik Puutlipalus mõrvatutest olid nagu Richard ja Elsa Vähi end varjama asunud 1949. aasta märtsiküüditamise järel. Lehte-Kai Ojamäe oli kuulunud Võru keskkoolis tegutse-

nud salajasse noorteorganisatsiooni Eesti Vabaduse Eest.

Puutlipalu operatsiooni akti kinnitasid oma allkirjadega NSV Liidu Siseministeeriumi (MVD) 3. sisekaitse-salga komandör polkovnik Averjanov, MVD 3. sisekaitsesalga staabiülema abi kapten Deikin, MVD kohaliku 2-N osakonna ülema asetäitja major Igor Andrejev, 2-N osakonna 1. jaoskonna ülema asetäitja vanemleitnant Valter Mürk, 2-N osakonna vanemoperatiivvolinik kapten Mihhail Kalikov, MVD Tartu oblastivalitsuse Vastseliina rajooniosakonna ülem vanemleitnant Konstantin Mihhaljov, Tartu rajooniosakonna ülema asetäitja major Johann Mägi ja Vastseliina rajooniosakonna vanemoperatiivvolinik leitnant Lembit Ahermaa.

1953. aasta aprillis võis Eesti NSV julgeolekuminister Valentin Moskalenko EKP Keskkomitee I sekretärile Ivan Käbinile uhkusega raporteerida „natsionalistlike bandiitlike formeringute” täielikust likvideerimisest

matmispaigad ei oleks bandiitide poolt leitavad. Eirata võib seda vaid juhtumil, kui laipade fotografeerimine ja äratundmine on elluviidav kohapeal ning matmisel järgitakse ranget konspiratsiooni.”

60 aastat pärast okupatsioonivõimu kuriteo ohvriks langemist on neil lõpuks võimalik saada vääriline puhkepaik.

Kuritegelik Nõukogude režiim eksis arvates, et ränkade inimsusvastaste kuritegude jälgede varjamine viib nende ohvrid unustusse. 2012. aasta septembris leidsid uurijad ja eksperdid Võrumaalt sama matmispaiga lähedalt veel viie tundmatu isiku luustikud ning Kaitsepolitseiamet tegeleb nende inimeste tuvastamise ja saatuste väljaselgitamisega.

Eesti metsades on ikka veel palju ristideta haudu tavaliste tublide Eesti inimestega, kes vastu oma tahtmist ja demokraatliku maailma poolt unustatuna pidasid ebavõrdset võitlust maailma ühe vägivaldseima režiimiga. Töötame edasi selle nimel, et ka kõige koletum tõde ei jääks ainult kurjategijate teada.

Töötame edasi selle nimel, et ka kõige koletum tõde ei jääks ainult kurjategijate teada

Vastseliina rajoonis. Mitme operatsiooni käigus oli tapetud 16 ja arreteeritud 11 metsavendade, lisaks vahistati 16 metsavendade abistajat ja 2 „illegaali”. Hävitati 15 punkrit. Kokku vangistati või mõrvati ainuüksi Vastseliina rajoonis kahe kuu jooksul 45 inimest. Sellised rünnakud olid 1953. aasta alguses verised ja ohvriterohked mujalgi Eestis. Kolme esimese kuuga tapeti koguni 44 metsavendade, mis oli sarnane näitaja 1945. aastaga.

Viglasoo ja Puutlipalu punkrilahingus langes kokku 10 metsavendade – 7 meest ja 3 naist. Mõrvatute surnukehad viidi isikute tuvastamiseks MVD Võru osakonda, kus neid 30.–31. märtsil 1953 näidati varem arreteeritud metsavendadele ning vormistati äratundmisprotokollid. Sugulastele surnukehi välja ei antud ning nende matmispaiku ei avaldatud. Laipade peitmine ja oma inimsusvastaste kuritegude hoolikas varjamine oli Nõukogude julgeolekuorganitele ülesandeks tehtud juba MVD Banditismivastase Võitluse Peavalitsuse ülema kindralleitnant Aleksandr Leontjevi 9. augusti 1946 ringkirjaga, mis sätestas: „Reeglina toimetatakse tapetud bandiitide laibad MVD rajooni- või maakonnaosakonda fotografeerimiseks, äratundmiseks ja matmiseks nii, et laipade

Kaitsepolitseiamet on otsinud tapetud metsavendade lähisugulasi, et DNA ekspertiisi abil kindlaks teha, kellele kuuluvad Võrumaalt leitud hukkunute luustikud. Täna-seks päevaks võime tänu inimeste heale koostööle ja tehtud ekspertii-sidele kindlalt väita, et 2011. aasta augustis väljakaevatud luustikud on 27.03.1953 Viglasoos ja 29.03.1953 Puutlipalus Nõukogude okupatsioonivõimu poolt mõrvatud Richard Vähi, Elsa Vähi, August Kuusi, Endel Leimani, August Kurra, Karl Kauri, Lehte-Kai Ojamäe, Leida Grünthali, Rafael Vähi ja Väino Härmi säilmed.

Koostanud:

Harrys Puusepp

Disain, küljendus:

Smile Group

Fotod:

Kaitsepolitseiameti arhiiv, Politsei- ja Piirivalveameti arhiiv, Riigiarhiiv,
Drošības Policija arhiiv, Valmar Valdmann, Scanpix Baltics, Delfi, baltija.eu,

Trükk:

Uniprint

ISSN 2228-1789 (trükkis)

ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)

